

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Martin Ullmann

**PORUŠOVÁNÍ A OCHRANA VÝSAD A IMUNIT
DIPLOMATICKÝCH MISÍ A KONZULÁRNÍCH ÚŘADŮ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Ondřej, CSc., DSc.

Katedra mezinárodního práva

Datum uzavření rukopisu: 7.3.2022

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 125 469 znaků včetně mezer.

.....
Martin Ullmann

V Praze dne 7.3.2022

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce prof. JUDr. Janu Ondřejovi, CSc., DSc. za cenné rady a ochotu projevenou při vypracovávání této práce.

Obsah

Úvod	6
1 Zahraňní mise, výsady a imunity zahraňní mise, povinnosti přijímacího státu a třetích států vůči zahraňní misi.....	10
1.1 Prameny.....	10
1.2 Základní pojmy.....	12
2 Razie armády Spojených států na styčný úřad v Irbílu.....	18
2.1 Situace v Iráku před a v době útoku	19
2.2 Razie armády Spojených států na misi Íránské islámské republiky v Irbílu.....	23
2.3 Rozhodné právo.....	25
2.4 Posouzení legality razie v rámci iráckého práva	26
2.5 Posouzení právní legality razie v rámci mezinárodního práva.....	27
2.6 Právní status mise Íránské islámské republiky v Iráku	29
2.7 Závěr.....	34
3 Útok na misi Spojených států v Benghází 11. 9. 2012	38
3.1 Libye a Benghází v době útoku na misi Spojených států.....	38
3.2 Útok na misi Spojených států v Benghází.....	41
3.3 Porušil Libyjský stát Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích?	42
3.4 Porušil Libyjský stát Vídeňskou úmluvu o diplomatických stycích?	43
3.5 Míra odpovědnosti Libyjského státu za útok a zabití velvyslance USA Stevense.....	45
3.6 Závěr.....	47
4 Závěry plynoucí z porušování výsad a imunit zahraňních misí ve 21. století a možnosti reakce na tato porušování	49
4.1 Aplikovatelnost VÚDS a VÚKS na změněné bezpečnostní paradigma a možnosti právního řešení	50
4.2 Bezpečnostní aspekty	53

4.3	Mezinárodněprávní odpovědnost zhroubených států	54
4.4	Závěry ze vztahu diplomatického práva a bezpečnosti	55
	Závěr	58
	Seznam použitých zdrojů	62
	Abstrakt	68

Úvod

Britský týdeník *The Economist* ve svém článku ze 14. dubna 2012 s názvem “No immunity here” nastoluje otázku, zda je diplomatickým a konzulárním právům a imunitám poskytována náležitá právní a faktická ochrana před jejich porušováním.¹

Právě tato otázka je ústřední otázkou mojí diplomové práce. V této diplomové práci tedy budu hledat odpověď na otázku, zda systém mezinárodního práva skutečně efektivně chrání diplomaty a konzulární úředníky. Budu hledat případné limity této právní ochrany a pokusím se najít řešení, která by více přispěla k ochraně diplomatických misí a konzulárních úřadů a jejich zaměstnanců.

Aktuálnost tohoto tématu je dána tím, že počet rizikových – a tedy pro diplomaty potenciálně nebezpečných – států setrvale roste², stejně jako je vysoký počet útoků na diplomatické mise a konzulární úřady³, včetně několika mediálně velmi známých případů, kterým se ve své práci budu také věnovat.

Zastupitelské mise zůstávají i ve 21. století tím nejdůležitějším komunikačním kanálem mezi suverénními státy navzájem a hrají nezastupitelnou úlohu při ochraně zájmů vysílacího státu, včetně jeho státních příslušníků, a to jak fyzických, tak i právnických osob, v přijímajícím státě v rozsahu dovoleném mezinárodním právem.⁴ Zastupitelské mise představují již od nepaměti základní prostředek pro navazování a udržení obchodně-ekonomických styků, pro navázání vojenské vědecké spolupráce a kulturní výměny. Pro vysílací stát představují hlavní zdroj informací o situaci panující u přijímacího státu, a protože se jedná o vlastní orgán vysílacího státu, jedná se také o nejdůvěryhodnější zdroj těchto informací. Díky tomu, že se zastupitelské mise nacházejí buď přímo na území přijímacího státu, nebo případně v jiném zpravidla geograficky a kulturně blízkém státu, mohou zastupitelské mise reagovat zpravidla nejrychleji

¹ No immunity here [online]. London: *The Economist*, 2012 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.economist.com/the-americas/2012/04/14/no-immunity-here>

² Dangerous Postings: Life in the Foreign Service [online]. Guam: NPR, 2006 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5343016&t=1645575736039>

³ Measures to Enhance the Protection and Safety of Diplomatic Missions and Representatives [online]. New York: United Nations, 2020 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/docs/ib-6th-diplomats.pdf>

⁴ United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran). In: . The Hague: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, 1980, Judgment of 24 May 1980. Dostupné také z: <https://www.icj-cij.org/en/case/64/judgments>

a neefektivněji na jakýkoliv vývoj ve vzájemných vztazích či mohou poskytnout pomoc svým státním příslušníkům, pokud o ni požádají na území příjímajícího státu.

Pro zajištění efektivního a pokojného výkonu funkcí zahraničních misí se v historii ukázalo jako nezbytné reciproční dodržování pravidel, včetně poskytování určitých výsad a imunit misí, a to i včetně personálu jejímž prostřednictvím mise vykonává svoji činnost.⁵ Obecně lze připustit závěr, že státy mají zpravidla na dodržování těchto výsad a imunit velký zájem.

S rozpadem SSSR a se slábnoucím vlivem Spojených států jako jediné supervelmoci ovšem dochází ke stále častějšímu porušování těchto výsad a imunit.⁶ Svět je jednak globalizovanější, což vede ke stále většímu počtu nově otevíraných zastupitelských misí, dále také méně stabilní, počet aktuálně probíhajících občanských válek ve světě se oproti roku 2001 více než zdvojnásobil.⁷ Typickým znakem občanské války posledních deseti let je pak vysoký počet vojensky aktivně zapojených aktérů. U jedné čtvrtiny všech občanských válek je počet aktérů vyšší než 10.⁸ Mnohdy se jedná o teroristické skupiny, které nemají zájem na dodržování mezinárodního práva. Naopak úspěšný útok na zahraniční misi může zvýšit prestiž a vliv dané teroristické skupiny, a proto počet útoků na zahraniční mise, ať už na misi samotnou, či na personál mise, setrvale roste.⁹ S koncem bipolárního světa roste také vliv a síla regionálních mocností, které se mnohdy aktivně zapojují do regionálních konfliktů a válek, často zástupných, přičemž se ve stále aktivnější míře dopouštějí porušování norem mezinárodního práva včetně porušování výsad a imunit diplomatických misí a konzulárních úřadů.¹⁰

Ve své diplomové práci tak provedu analýzu konkrétních případů porušování výsad a imunit zahraničních misí z nedávné minulosti, které považuji, se zřetelem k aktuální bezpečnostně-politické situaci ve světě, za profilové. Konkrétně se pak bude jednat o: razii armády Spojených států amerických na zastupitelský úřad Íránské islámské republiky v Irbilu v roce 2007 a o útok

⁵ DENZA, Eileen. *Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. 4th. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 1-10. ISBN 9780198703969.

⁶ tamtéž

⁷ ROSER, Max. *War and Peace* [online]. Oxford: Global Change Data Lab, 2017 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/war-and-peace>

⁸ WALTER, Barbara. WHY CIVIL WARS HAVE GOTTEN LONGER, BLOODIER, AND MORE NUMEROUS [online]. Los Angeles: political violence at a glance, 2017 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://politicalviolenceataglance.org/2017/07/05/why-civil-wars-have-gotten-longer-bloodier-and-more-numerous/>

⁹ U.S. embassies often ideal targets for terrorists [online]. New York: CNN, 1997 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/WORLD/africa/9808/07/embassy.security/>

¹⁰ DENZA, Eileen s.1-10

na konzulát Spojených států amerických v Benghází islamistickou teroristickou skupinou Ansar al-Sharia v roce 2012.

Cílem této práce je tak analyzovat konkrétní případy porušování diplomatických a zvláště pak konzulárních práv, výsad a imunit z nedávné minulosti a navrhnout možná řešení pro zvýšení efektivity při ochraně a vymáhání těchto práv, výsad a imunit.

Důvodem výběru toho tématu mé diplomové práce je rostoucí aktuálnost ochrany diplomatických misí, zvláště pak konzulárních úřadů. Rostoucí sociální, ekonomická i kulturní provázanost mezi státy ve stále globalizovanější světové společnosti způsobuje, že je pro státy stále nezbytnější rozšiřovat síť svých zastupitelských úřadů, a to i do bezpečnostně méně stabilních oblastí. Zároveň dochází k výraznému nárůstu počtu tzv. failed states,¹¹ které pak nemohou zajistit náležitou ochranu diplomatických misí na svém území v souladu s mezinárodním právem. Právě proto počet útoků na diplomatické mise roste, a toto téma tak nabývá na stále větší aktuálnosti.

Základními prameny byly pochopitelně Vídeňská úmluva o diplomatických stycích a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích, které byly užity jak v teoretické části práce, tak i v praktické části při aplikaci na jednotlivé případy útoků.

Pro samotnou analýzu byly ovšem klíčové poznatky zjištěné studiem odborné literatury, především Mezinárodního práva veřejného (jeho obecné i zvláštní části) od autorů Potočného a Ondřeje, Čepelky a Šturmy a dalších.

Protože se jedná o oblast mezinárodního práva, mnohokrát jsem využil možnost čerpat z literatury zahraničních autorů, zvláště pak z Alexandera Periny, Andrewa F. Coopera, Denza Eileena a dalších.

Protože při posuzování případů bylo nutné zjistit skutkový stav, bylo nezbytné hojně využívat informaci ze zpravodajských webů. V případě Benghází, bylo primárním zdrojem slyšení před americkým kongresem.

Pokusil jsem se také o emailový kontakt s Ministerstvem zahraničí Íránské islámské republiky a Irácké republiky, bohužel bez hmatatelného výsledku.

¹¹ W. RAHN, Richard. The Rise of the Failed States [online]. Washington D.C.: Cato Institute, 2015 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.cato.org/commentary/rise-failed-states>

Ač je má práce právní, není možné pominout aspekty politické, historické ani kulturní, a proto – ačkoliv se nejedná o právní literaturu – mně byly velmi nápomocné knihy Kurdistan od Tobiase Hucha a The Libyan Revolution and Its Aftermath od Petera Cola.

V této diplomové práci byly využity metody deskriptivní a analytická.

Deskriptivní je u definic jednotlivých zkoumaných pojmů a popisu skutkových událostí, analytická je při rozboru a právním posouzení postupu jednotlivých aktérů.

Práce je členěna na úvod, závěr a 4 kapitoly, které se dále člení na podkapitoly.

V první kapitole vymezuji a provádím rozbor jednotlivých klíčových pojmů, věnuji se pramenům diplomatického práva včetně zvykového práva jako významného prvku diplomatického práva. Nakonec se zabývám jednotlivými diplomatickými výsadami a imunitami a provádím jejich analýzu.

Kapitola druhá se věnuje již konkrétnímu právnímu případu porušení diplomatického konzulárního práva, tedy útoku armády Spojených států na úřad Iránské islámské republiky v Iráckém Kurdistánu v Irbílu. Předkládám verze útoku, právní argumentaci všech aktérů včetně jejich reakce. To zařadím do regionálního politického rámce a celý případ právně zhodnotím.

Třetí kapitola se věnuje druhému konkrétnímu případu porušení diplomatického konzulárního práva, který spolu s prvním výše zmíněným ve druhé kapitole také považuji za v mnoha ohledech typový. Jedná se o útok na konzulát Spojených států Amerických v Bengházi. V kapitole opět popíšu skutkový děj a případ právně zhodnotím.

Ve čtvrté kapitole shrnu jednotlivé případy a budu se věnovat možným řešením a postupům, jak fakticky a v souladu s normami a zásadami mezinárodního diplomatického práva podobným útokům předcházet, jak na ně reagovat, jak se právně či v mezích práva bránit. Jednotlivé možné postupy podrobím právní i faktické analýze.

Následuje závěr, kde v odpovědi na zkoumanou otázku shrnu poznatky z předcházejících kapitol a doporučím možné postupy při ochraně diplomatických a konzulárních výsad a imunit.

1 Zahraniční mise, výsady a imunity zahraniční mise, povinnosti přijímacího státu a třetích států vůči zahraniční misi

Ač je ambicí mé práce především aplikace norem diplomatického práva na konkrétní případy porušení výsad a imunit diplomatických misí a konzulárních úřadů, spíše než teoretické zhodnocení či výčet jednotlivých právních institutů diplomatického práva považuji za nezbytné je v první kapitole uvést a pokusit se definovat. Ona definice jednotlivých institutů, stejně jako orientace v pramenech diplomatického práva i obecně v pramenech mezinárodního práva veřejného a jejich správná aplikace, je při právním posouzení případů níže zcela stěžejní. V této kapitole se budu především věnovat pojmům, které jsou podstatné pro zhodnocení příkladů porušování výsad a imunit v dalších kapitolách.

1.1 Prameny

Diplomatické právo je v rámci systému mezinárodního práva veřejného odvětvím, které je téměř plně kodifikováno.¹² Nejvýznamnějšími kodifikacemi tohoto de facto uceleného kodifikačního souboru diplomatického práva je **Vídeňská úmluva o diplomatických stycích** (dále jen „VÚDS“) z roku 1961. Přijetí VÚDS pak odstartovalo proces kodifikace diplomatického práva.¹³ Už v roce 1963 byla přijata **Vídeňská úmluva o konzulárních stycích** (dále jen „VÚKS“). V roce 1969 pak byla v New Yorku schválena **Úmluva o zvláštních misích**, velmi významná je pak **Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců** z roku 1973 a konečně **Vídeňská úmluva o zastoupení států a jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy** z roku 1975.

Velmi důležité jsou v diplomatickém právu normy obyčejového práva.¹⁴ Už v preambuli VÚDS stojí, že *pravidla obyčejového mezinárodního práva budou i nadále řídit otázky, jež nejsou výslovně upraveny ustanoveními této Úmluvy*. Zvykové právo se tedy použije tam, kde úprava v rámci úmluv buď chybí, nebo je nedostatečná. Což je závěr, ke kterému bychom dospěli i bez výslovné úpravy ve VÚDS, nicméně tato věta byla do preambule zařazena z toho důvodu, aby slovy izraelského delegáta bylo zřejmé, že cílem VÚDS není zastavit další vývoj

¹² BERÁNEK Milan [přednáška]. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 21.04.2021.

¹³ tamtéž

¹⁴ Mezinárodní právo veřejné. ŠTURMA, Pavel a Čestmír ČEPELKA. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 68-78. ISBN 9788074007217.

diplomatického práva. VÚDS naopak počítá s vývojem diplomatického práva právě ve formě vyvíjejícího se obyčeje.¹⁵

Nejen v textu VÚDS, ale i v textech všech výše zmíněných úmluv je obyčej v obsahu odražen, a to dokonce do takové míry, že se normy daných úmluv stávají normami obyčejového práva i pro ty státy, které danou úmluvu dosud neratifikovaly.¹⁶ Text VÚDS je opravdu ve velké míře pouze kodifikací obyčejového práva bilaterálních vztahů mezi státy. S VÚKS měla OSN podobnou ambici. Nicméně při procesu schvalování VÚKS v prostorách vídeňského Hofburgu se ukázalo, že existuje velké množství sporných bodů, a shoda se hledala poměrně obtížně. To bylo způsobeno především tím, že tradičně (tedy do přijetí VÚKS) byly výsady a imunity poskytované konzulům a konzulárním úřadům poměrně omezené. Například zvykové právo vůbec neuznávalo nedotknutelnost budovy konzulárního úřadu. VÚKS je kompromisem mezi státy požadujícími absolutní výsady a imunity pro konzulární úřady a úředníky srovnatelné s těmi, které zajišťuje VÚDS (převážně komunistické státy se svou rozsáhlou sítí konzulárních úřadů), a státy požadujícími větší podmíněnost konzulárních výsad a imunit.¹⁷

Proto nešlo o VÚKS hovořit jednoduše jako o pouhé kodifikaci zvykového práva (na rozdíl od VÚDS).¹⁸ Nicméně i VÚKS si v průběhu času zajistila status zvykového práva, aktuálně ji ratifikovalo již 181 států (stav k lednu 2022). Nutno podotknout, že jak VÚDS, tak VÚKS představují především minimální mezinárodním právem zaručený standard, kterým není dotčeno poskytnutí vyššího standardu ať už v rámci bilaterálních smluv, či v rámci vnitrostátní úpravy.¹⁹

Právě právní úprava diplomatického práva na vnitrostátní úrovni různými národními předpisy, dává diplomatickému právu mnoho rozdílných podob. Vždyť zvláště u konzulárního práva, odmyslíme-li si mezinárodní charakter, můžeme říci, že se jedná o právo správní. Abychom tedy mohli dostatečně posoudit jednotlivé výsady a imunity konkrétní zahraniční mise, neobejdeme se bez znalosti vnitrostátní úpravy, která mnohdy bývá velmi roztržštěná v několika právních předpisech. Například české právo se dotýká výsad a imunit v několika paragrafech. Pro představu jen některé: OSŘ § 9 odst. (2) písm. c) stanoví příslušnost krajských soudů ve

¹⁵ F. COOPER, Andrew, Jorg HEINE a Ramesh THAKUR. The Oxford Handbook of Modern Diplomacy. Oxford: OUP Oxford, 2013. ISBN 9780199588862.

¹⁶ BERÁNEK Milan [přednáška].

¹⁷ F. COOPER, Andrew, Jorg HEINE a Ramesh THAKUR. The Oxford Handbook of Modern Diplomacy. Oxford: OUP Oxford, 2013. s.510-512. ISBN 9780199588862.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Tamtéž

sporech týkajících se osob požívajících diplomatických imunit a výsad, jestliže tyto spory patří do pravomoci soudů České republiky, (OSŘ) dále § 10 trestního řádu, § 40 zákona o pobytu cizinců na území České republiky upravující podmínky získání diplomatického pasu a zvláštního víza. Například v rámci legislativy Spojených států se výsad a imunit dotýká samozřejmě nejen federální legislativa, ale i legislativa jednotlivých států unie. V rámci úpravy diplomatického práva ve Spojených státech lze tak zajít až do velmi podrobných norem technického rázu, jako je úprava designu poznávacích značek osob užívajících výsad a imunit v District of Columbia.²⁰ Zahraničí mise, stejně jako její personál, samozřejmě v oblastech, kde mezinárodní smlouva či bilaterální dohoda nebo norma obyčejového práva neurčí jinak, podléhají zákonům a jurisdikci přijímacího a pochopitelně i vysílajícího státu.

Nakonec je nezbytné zmínit, že diplomatické právo vychází z norem zdvořilostních, z norem morálních, a tak pro aplikaci diplomatického práva má velký význam mezinárodní zdvořilost a morální normy.²¹ V tomto světle je nutné normy diplomatického práva vždy posuzovat.

1.2 Základní pojmy

Předtím, než se budu podrobněji zabývat jednotlivými případy porušování výsad a imunit diplomatických misí a konzulárních úřadů, je nutné si definovat základní pojmy, které budou v dalších kapitolách klíčové. Primárně se jedná o tyto pojmy: **diplomatická mise, konzulární úřad, členové diplomatické mise a konzulárního úřadu, další specifické mise.**

Diplomatická mise je zahraniční misí vysílajícího státu nebo mezinárodní organizace na území druhého státu (tedy přijímajícího státu). Diplomatická mise může být buď permanentní, nebo dočasná. Permanentními misemi jsou pak velvyslanectví, stálé mise při mezinárodní organizaci a úřad vysokého komisaře (stálá diplomatická mise mezi státy Commonwealthu – má svůj původ v historii, kdy velvyslancem historicky označujeme zástupce jednoho panovníka u druhého, a takové označení tedy vzhledem ke společnému monarchovi u státu Commonwealthu nedává smysl).²²

Funkce diplomatické mise jsou vymezeny čl. 3 VÚDS:

²⁰ Diplomatic Motor Vehicles [online]. Washington D.C.: United States Department of State [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.state.gov/circular-notes-and-notices-diplomatic-motor-vehicles/>

²¹ BERÁNEK Milan [přednáška].

²² Lorna Lloyd, Diplomacie s rozdílem: Úřad vysokého komisaře Commonwealthu, 1880–2006 (Svazek 1 diplomatických studií), Martinus Nijhoff Publishers, 2007. ISBN 90-04-15497-3, str. 131

- „zastupovat vysílající stát ve státě přijímajícím,
- chránit zájmy vysílajícího státu a jeho příslušníků ve státě přijímajícím v rozsahu dovoleném mezinárodním právem,
- vést jednání s vládou přijímajícího státu,
- zjišťovat všemi zákonnými prostředky podmínky a vývoj v přijímajícím státě a podávat o nich zprávy vládě vysílajícího státu,
- podporovat přátelské vztahy mezi vysílajícím a přijímajícím státem a rozvíjet jejich hospodářské, kulturní a vědecké styky.“²³

Diplomatické mise mohou dle čl. 3 VÚKS vykonávat také konzulární funkce.

Konzulární úřad je trvalý zastupitelský úřad / zahraniční mise vysílajícího státu na území přijímajícího státu. Dle čl. 1 VÚKS je tím konkrétně myšlen generální konzulát, konzulát, vicekonzulát nebo konzulární jednatelství. Z dalších článků VKÚS vyplývá dále ještě možnost zřídit honorární konzuláty, respektive generální honorární konzuláty.

Jeho funkce jsou vymezeny v čl. 5 VÚKS. Jsou jimi: především ochrana zájmů vysílajícího státu a jeho státních příslušníků; podpora rozvoje a zjišťování stavu a vývoje obchodních, hospodářských, kulturních a vědeckých záležitostí mezi vysílajícím a přijímajícím státem; vydávání cestovních pasů, víz a dalších cestovních dokumentů; dále poskytování pomoci a podpory státním příslušníkům vysílajícího státu; provádění funkce notáře, civilního matrikáře a obdobných funkcí; dále funkce spočívá v ochraně zájmů státních příslušníků ve věcech dědických; v ochraně zájmů mladistvých státních příslušníků ve věcech opatrovnických a poručnických; v zastupování před soudy a v doručování soudních a mimosoudních dokumentů; případně v zajištění vhodné právní pomoci, dozoru, podpory a inspekce nad loděmi a letadly vysílajícího státu a jejich posádek. A jsou další funkce, které nezakazují zákony přijímajícího státu či které nijak neupravuje bilaterální či mezinárodní smlouva.²⁴

Zřízení konzulárního úřadu nemusí nutně předcházet zřízení diplomatických vztahů mezi vysílajícím a přijímajícím státem. Dojde-li ke zrušení již existujících diplomatických vztahů mezi státy, neznamená to nutně ukončení provozu konzulárního úřadu.²⁵

Pokud stát není zastoupen diplomatickou misí vlastní (nebo třetího státu), může být konzulární úředník pověřen výkonem diplomatických úkonů, souhlasí-li s tím přijímající stát. V takovém

²³ VÚDS čl.3

²⁴ VÚKS čl.5

²⁵ VÚKS čl.2

případě se ale takový úředník nemůže domáhat diplomatických výsad a imunit, zůstávají mu pouze ty, které má z titulu své funkce konzulárního úředníka.²⁶

Trochu rozdílný přístup volí VÚKS ve článku 17 v odstavci 2 oproti situaci v odstavci 1 popsané výše. Pro situace, kdy konzulární úředník po oznámení přijímajícímu státu vykonává funkci zástupce vysílajícího státu u mezinárodní organizace, takový postup je možný a může zde požívat všech výsad a imunit, které mu z titulu zástupce u mezinárodní organizace náleží. Ve vztahu ke svým konzulárním funkcím se na něj ale tyto výsady a imunity vztahovat nebudou.²⁷

Členové diplomatické mise

Členy diplomatické mise a jejich rozdělení určuje čl. 1 VÚDS. Jsou jimi členové mise. Těmi jsou šéf mise a členové personálu mise. Členy personálu mise se rozumí členové diplomatického personálu, administrativního a technického personálu, jakož i služební personál mise. Diplomatickým personálem jsou, kromě šéfa mise, všichni členové personálu mise, kteří mají diplomatické hodnosti.²⁸

Členové mise mající diplomatickou hodnost, mohou být například: velvyslanec, vyslanec, chargé d'affaires, rada, velvyslanecký rada, vyslanecký rada, první, druhý a třetí tajemník či attaché (jako nejnižší diplomatická hodnost). Každý diplomat, má-li přidělený určitý okruh práce, se nazývá přidělenec. Máme pak například obchodní, vojenské, kulturní a další přidělence.¹ Členy mise s diplomatickou hodností nazýváme diplomatickým personálem. Členy administrativního, technického a služebního personálu mise neoznačujeme za členy diplomatického personálu, a proto rozsah jejich výsad a imunit je výrazně menší.

Šéfové diplomatické mise mohou být dle čl. 14 VÚDS rozděleni do 3 tříd:

- a) velvyslanci nebo nunciové pověření u hlav států a jiní šéfové misí rovnocenné hodnosti;
- b) vyslanci, ministři a internunciové, pověření u hlav států;
- c) chargé d'affaires, pověření u ministrů zahraničních věcí.²⁹

²⁶ VÚKS čl.17

²⁷ Tamtéž

²⁸ VÚDS čl.1

²⁹ VÚDS čl.3

Toto rozdělení má význam pouze pro pořadí a pravidla etikety, ale jinak se nečiní žádného rozdílu dle jejich zařazení do tříd.

Členy konzulárního úřadu – podle čl. 1 a čl. 9 VÚKS – jsou konzulární úředníci, zaměstnanci, a členové služebního personálu. Konzulární úředníci jsou rozděleni jednak na vedoucího konzulárního úřadu – tím může být dle tříd generální konzul, konzul, vicekonzul a konzulární jednatel – a na další konzulární úředníky. Těmi jsou: buď konzul z povolání dle Hlavy II. VÚKS, nebo honorární konzulární úředníci, na které aplikujeme ustanovení hlavy III. VÚKS.

Další členy konzulárního úřadu jsou konzulární zaměstnanci, tedy osoby zaměstnané v administrativních nebo technických službách konzulárního úřadu. Členem služebního personálu je pak osoba zaměstnaná výlučně v soukromých službách člena konzulárního úřadu.³⁰

Další specifické mise

Dalšími zahraničními misemi mohou být například již výše zmíněné úřady vysokého komisaře, stálé mise při mezinárodní organizaci, vyslanectví a styčné úřady a zvláštní mise

Stálé mise při mezinárodní organizaci jsou mise, jejichž právní úpravu nalezneme ve Vídeňské úmluvě o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy.

Tato úmluva pak v čl. 1 definuje, co se rozumí pod pojmem stálá mise při mezinárodní organizaci univerzální povahy. Jde o mise vysílajících států u mezivládní organizace. Především pak o Organizaci spojených národů a její odborné organizace, mezinárodní agentury pro atomovou energii a jiné podobné organizace, členství, v nichž má odpovědnost široký mezinárodní charakter. Takovými organizacemi mohou být například Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Mezinárodní protikorupční akademie. Významnými jsou pak “stálé mise“ při EU a NATO. Ty označujeme jako stálá zastoupení při EU, respektive stálé delegace při NATO.³¹

Vídeňská úmluva o zastoupení států a jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy vstoupí v platnost s tím, až bude přijata 35 státy. Zatím byla přijata 34 státy, a tak stále

³⁰ VÚKS

³¹ Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy

ještě nenabyla účinnosti. Přestože úmluva ještě nenabyla účinnosti, je všeobecně považována za shrnutí základních provizí zvykového mezinárodního práva.

Vyslanectví jsou zahraniční mise, které mají nižší status než velvyslanectví a jsou vedeny vyslancem, což je diplomatická hodnost nižší než velvyslanec. Rozdíl má původ v historii, kdy velvyslanec byl chápán jako někdo, kdo zastupuje monarchu. Tudíž republiky, jako například Spojené státy či některé státy Svaté říše Římské, vysílaly vyslance. Se vznikem francouzské republiky počet vyslanectví setrvale klesal, až na začátku devadesátých let zanikly úplně.³²

Zastupitelství Vatikánu jsou známá jako Apoštolské nunciatury.³³

Styčný úřad je úřadem vysílajícího státu na území přijímajícího státu, jenž je zahraniční misí, a obyčejně plní diplomatické a konzulární funkce, kdy státy z různých důvodů ještě nepřistoupily ke zřízení například velvyslanectví či konzulárního úřadu. Důvodů, proč stát raději přistoupí k otevření styčného úřadu, může být několik. Nejčastěji je to neexistence vzájemných diplomatických vztahů, kdy by zřízení diplomatické mise vedlo k uznání státnosti přijímajícího státu státem vysílajícím, o což ale dotyčné státy nemají zájem. Asi nejznámějším příkladem styčného úřadu byl styčný úřad ČLR ve Washingtonu. Tento úřad užíval na základě dekretu prezidenta Nixona stejných výsad a imunit jako velvyslanectví, ale jednalo se pouze o styčný úřad, protože v té době Spojené státy uznávaly jako vládu Číny tu na ostrově Taiwan.³⁴ Dalším příkladem může být styčný úřad Spojených států v Kábulu, otevřený v prostorách bývalého amerického velvyslanectví ihned po invazi do Afghánistánu a obsazení Kábulu, který sloužil do doby vzniku nové afghánské vlády, kdy byl povýšen na velvyslanectví.³⁵ Své styčné úřady má například ve více než 19 zemích Somaliland. Taiwan, ve státech, které neuznávají jeho nezávislost, respektive neuznávají vládu ve městě Taipei jako oficiální vládu Číny, má styčné úřady. Dalšími jsou například také Kurdistan, Severní Kypr, zastupitelství hnutí Talibán v Doze či Hongkong, jako zvláštní administrativní území ČLR, které sice neusiluje o nezávislost, ale má v rámci ČLR specifické postavení.

³² U.S. Department of State (1990). Diplomatic List. U.S. Government Printing Office.

³³ Tamtéž

³⁴ Executive Order 11771—Extending Diplomatic Privileges and Immunities to the Liaison Office of the People's Republic of China in Washington, DC and to Members Thereof. In: . Washington D.C., 1974, Executive Order 11771. Dostupné také z: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-11771-extending-diplomatic-privileges-and-immunities-the-liaison-office>

³⁵ US to Open Liason Office in Kabul [online]. Washington D.C.: Voice of America, 2001 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.voanews.com/a/a-13-a-2001-12-13-32-us-66943852/377709.html>

Protože se nejedná o diplomatickou misi ani konzulární úřad, neaplikují se na jejich režim normy VÚDS ani VÚKS. Aplikují se na něj normy zvykového mezinárodního práva a především bilaterální smlouva, na základě které mohl být úřad vůbec otevřen. Aby úřad mohl efektivně plnit své úkoly, bilaterální smlouva zpravidla poskytuje velice široké množství výsad a imunit srovnatelných s těmi, které poskytuje úmluva.³⁶

Zvláštní mise jsou dle čl. 1 Úmluvy o zvláštních misích (dále jen ÚZM) mise dočasné, které vyslal na území přijímacího státu vysílající stát za účelem jednání v určitých otázkách nebo za účelem provedení určitého úkolu.³⁷

Členy této mise jsou vedoucí zástupci vysílajícího státu ve vedoucí misi a dále diplomatický, (členové mise mající diplomatický pas) administrativní, technický a služební personál.

ÚZM nabyly účinnosti v roce 1986 a v současné době ji ratifikovalo 39 států. Opět o ÚZM lze hovořit jako o kodifikaci po dobu platného zvykového práva, a proto – ač signatáři nejsou například Spojené státy, Rusko ani Francie – jednotlivé výsady a imunity obsažené v člancích ÚZM lze brát jako standard zaručovaný i mezinárodním právním obyčejem ve vztazích mezi státy, kde jedna ze stran není signatářem této úmluvy.

³⁶ Executive Order 11771

³⁷ ÚZM čl. 1

2 Razie armády Spojených států na styčný úřad v Irbílu

Dne 11. ledna 2007 provedly oficiální složky armády Spojených států razii na styčném úřadu Iránské islámské republiky v severoiráckém městě Irbíl a obsadily jeho areál. Unesly pět konzulárních úředníků, zabavily počítače a úřední dokumenty a poškodily prostory generálního konzulátu.³⁸

Tento úřad ještě nebyl konzulárním úřadem, nicméně probíhal proces jeho transformace na konzulární úřad, kterým se stal ještě tentýž rok v červnu. Spojené státy poté zadržely 5 iránských občanů / zaměstnanců úřadu a držely je bez jakéhokoliv rozhodnutí judikatury (ať už americké, či irácké) přes dva a půl roku na různých místech v Iráku.³⁹

V této kapitole se zamyslím nad legitimitou a oprávněností razie, přičemž důraz bude kladen zejména na klasifikaci pojmu styčný úřad a klasifikaci jeho personálu, protože právě to, co je a není zastupitelský úřad, jaké jsou jeho imunity a kdo je, respektive není součástí diplomatického personálu, je podstatou právní argumentace, jak Íránu, tak Spojených států.

Podstata argumentace americké administrativy spočívá v tvrzení, že se jedná o styčný úřad a tudíž do momentu, do kdy nedojde k formálnímu prohlášení úřadu Iránské islámské republiky za konzulát, se nejedná o zahraniční misi ani se nejedná o diplomaty.⁴⁰

Zcela opačná je pozice Íránu. Írán důsledně trvá na tom, že se jednalo o konzulát a jeho zaměstnanci a zadržení úředníci byli diplomaté.

Styčný úřad Iránské islámské republiky v Irbílu fungoval již od roku 1992, vydával víza, byl označen vlajkou. Ze strany kurdské samosprávy i Irácké republiky pobýval výsad a imunit v souladu s VÚKS.⁴¹ Jako konzulární úřad byl označen přímo prezidentem kurdské samosprávy Masoudem Barzaním, stejně tak prezidentem Iráku Džalálem Talabáním.⁴² Útok byl oběma odsouzen. Jak Barzani tak Talabání shodně o úřadu hovořili jako o konzulátu a o jeho

³⁸ 07-21596 (E) Letter dated 19 January 2007 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations addressed to the Secretary-General. In: . New York: General Assembly Security Council, 2007, ročník 2007, A/61/706-S/2007/28.

³⁹ BAGARIA, Amit. USAma(2nd Edition): IS USA THE WORLD'S LARGEST TERRORIST?. Notion Press, 2019. ISBN 1645461580.

⁴⁰ Iranians held in Iraq since 2007 released [online]. BAGHDAD: CNN, 2009 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2009/WORLD/meast/07/09/iraq.iranians.released/index.html>

⁴¹ KOÇ, Engin. Fluctuating Relations Between Iran and The Iraqi Kurdistan Regional Government Since 1958. Temmuz: İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021. e-ISSN: 2147-6152.

⁴² GLANZ, James. G.I.'s in Iraq Raid Iranians' Offices [online]. Erbil: New York Times, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2007/01/12/world/middleeast/12raid.html>

zaměstnancích jako o diplomatech. Zároveň bylo potvrzeno, že úřad fungoval s oficiálním svolením irácké vlády, přičemž došlo k vydání agrémentu.⁴³ Zaměstnanci úřadu měli diplomatické hodnosti. Při razii úřad požádal o pomoc v souladu s čl. 31, odst. 3 VÚKS a kurdistánská samospráva mu ji přesně v souladu s čl. 31, odst. 3 VÚKS neprodleně poskytla.⁴⁴ Bylo vysláno 5 vojenských jednotek kurdistánské samosprávy. Přičemž došlo ke konfliktu mezi jednotkami kurdistánské autonomie a armády Spojených států, což byla zcela unikátní situace.⁴⁵ I to jasně ukazuje, jaký důraz kladla kurdistánská samospráva na ochranu úřadu Íránské islámské republiky.

V této části diplomové práce tak nejprve vyličím situaci v Iráku v době útoku, dále postavení a práva jednotek mezinárodní koalice v Iráku (vedené Spojenými státy), včetně samotného práva zasáhnout a provést razii. Poté zhodnotím legalitu akce z hlediska diplomatického práva.

2.1 Situace v Iráku před a v době útoku

Po pádu baasistického režimu Saddáma Husajna 9. dubna roku 2003 v důsledku invaze vojsk mezinárodní koalice vedené Spojenými státy se v souladu s mezinárodním právem ujímá správy nad Irákem Prozatímní koaliční správa (Coalition Provisional Authority, zkr. CPA), což potvrzuje rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1483 z 22. května roku 2003, která formálně potvrzuje, že Irák je ve stavu vojenské okupace. Rezoluce má za cíl podpoření vytvoření prozatímní vlády v Iráku a zřízení Rozvojového fondu pro Irák na pomoc při procesu obnovy. Dále uznává CPA jako okupační mocnost.⁴⁶

CPA pak vydala řadu příkazů, včetně jednoho, který se konkrétně zabývá personálem mezinárodních sil a CPA: Rozkaz 17. Tento rozkaz uděluje úplnou imunitu americkým silám, všem koaličním vojákům i soukromým kontraktorům za jakékoli činy, do kterých se během pobytu v Iráku zapojí, včetně trestných činů či porušení povinností dle iráckého trestního

⁴³ AKHAVI, Khody. US silent on detained Iranians [online]. Washington D.C.: Asia Times, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/2https://web.archive.org/web/20070626040547/http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/IC31Ak04.html

⁴⁴ COCKBURN, Patrick. The botched US raid that led to the hostage crisis: Exclusive Report: How a bid to kidnap Iranian security officials sparked a diplomatic crisis [online]. Erbil: The Independent, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20070406172103/http://news.independent.co.uk/world/middle_east/article2414760.ece

⁴⁵ tamtéž

⁴⁶ Resolution 1483 (2003). In: . New York: United Nations, 2003, ročník 2003, S/RES/1483 (2003). Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement>

zákoníku z roku 1969.⁴⁷ Jelikož počet těchto případů porušování práv výrazně vzrostl, včetně strašlivého mučení ve věznici Abu Ghraib, vláda Iráku začala tlačit na zrušení této imunity. Smlouva SOFA mezi Irákem a USA z roku 2008 splnila tento požadavek a spojenecké jednotky od té doby podléhaly iráckému právu.⁴⁸

Na rezoluci 1483 poté navázala rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1511 z 16. října 2003.

Rezoluce 1511 opravňuje mezinárodní síly přijmout „*všechna nezbytná opatření, která přispějí k udržení bezpečnosti a stability v Iráku*“.⁴⁹

Rezoluce je výjimečná tím, že přesahuje uznání použitelnosti práva ozbrojeného konfliktu pouze na USA a mnohonárodní síly (jako okupační mocnosti) tak, že se bezprostředně dotýká samotné okupační správy v zemi. To byl začátek procesu, kterým se USA – s podporou Spojeného království – snažily získat legitimitu, kterou rezoluce Rady bezpečnosti OSN udělovaly těm státům, jejichž vojenské síly operovaly v Iráku. Okupační mocností tedy nebyly Spojené státy ani jiné jednotlivé okupační země, nýbrž entita/organizace vytvořená čistě pro účel okupační správy států, které okupaci Iráku fakticky provedly. 22. července byla ustanovena Irácká vládní rada, která od CPA získala pravomoci jako např. dosazovat zástupce Iráku do orgánů OSN – a hlavně připravit návrh provizorní ústavy. 28 června 2004 byla správa nad Irákem předána z CPA na Iráckou prozatímní vládu. Tímto aktem skončila vojenská okupace Iráku a Irák získal opět plnou svrchovanost nad svým územím.⁵⁰

3. května 2005 byla prozatímní vláda nahrazena přechodnou vládou, která vzešla z demokratických voleb z ledna roku 2005. Ta připravila novou ústavu, která byla posléze schválena referendem a spravovala Irák do 20. května 2006, kdy se správy ujala permanentní vláda, která vzešla z voleb konaných v prosinci roku 2005, již dle pravidel nové Ústavy Irácké republiky.

⁴⁷ COALITION PROVISIONAL AUTHORITY ORDER NUMBER 17 (REVISED). In: . Bagdad: Coalition Provisional Authority, 2004, ročník 2004, CPA/ORD/27 June 2004/17. Dostupné také z: https://web.archive.org/web/20091218134421/http://www.cpa-iraq.org/regulations/20040627_CPAORD_17_Status_of_Coalition_Rev_with_Annex_A.pdf

⁴⁸ Status of Forces Agreement between The Republic of Iraq and the United States of America [online]. 2009. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces., 2009 [cit. 2022-02-18]. ISBN 978-92-9222-102-7. Dostupné z: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/US-Iraqi_SOFA-en.pdf

⁴⁹ Resolution 1511 (2003). In: . New York: United Nations, 2003, ročník 2003, S/RES/1511 (2003). Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/563/91/PDF/N0356391.pdf?OpenElement>

⁵⁰ IRAQI INTERIM GOVERNMENT [online]. Washington D.C.: U.S. Government Publishing Office, 2003 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/government/press_packet.pdf

Lze tedy přijmout závěr, že de iure na základě norem mezinárodního práva je Irácká republika v době razie na misi Iránu v Irbílu zcela samostatným svrchovaným státem mající demokraticky zvolenou vládu vedenou premiérem Núríem al-Málíkím. Vláda je poměrně stabilní (strana premiéra Málíkího získala v prosincových volbách přes 41 % hlasů a 128 z 275 křesel v Radě zástupců Iráku).

V zemi ovšem nadále i po konci okupace působí koaliční vojska v rámci Multi-National Force – Iraq (MNF–I), a to až do roku 2011 (mezi lety 2010–2011 po stažení vojsk ostatních koaličních partnerů již jen jako United States Forces – Iraq (USF-I).

Po konci okupace ovšem bezpečnostní situace nedovoľovala, aby koaliční vojska zemi opustila. A tak další přítomnost bývalých okupačních vojsk byla umožněna a právně upravena rezolucí Rady bezpečnosti OSN číslo 1546 z 8. června 2004.⁵¹

Rezoluce deklaruje konec okupace Iráku a potvrzuje právo občanů Iráku zvolit si nezávisle vlastní politickou budoucnost, rozhodovat o svých vlastních nerostných zdrojích. Vítá návrat vlády práva a vyzívá k respektu všechny strany k iráckému kulturnímu a přírodnímu bohatství. Rezolucí OSN bere na vědomí a uznává pokračující přítomnost koaličních vojsk na území Irácké republiky. Uznává také, že přítomnost koaličních sil na území Irácké republiky je možná pouze za souhlasu irácké vlády a zdůrazňuje nutnost vzájemné kooperace mezi koaličními silami a vládou Iráku. Je též poznamenáno, že přítomnost koaličních vojsk na území Iráku je z vůle a na žádost vlády Iráku.⁵²

Vítá vznik iráckých bezpečnostních složek, které postupně budou přebírat stále větší zodpovědnost za bezpečnost země, až ji nakonec převezmou úplně.

Rozhoduje, že tato rezoluce zůstává v platnosti, dokud nebude dosaženo hlavního cíle, tedy možnosti, aby irácké bezpečnostní složky převzaly plně zodpovědnost za bezpečnost Iráku. Tato rezoluce bude přezkoumána za 12 měsíců od doby, co vstoupila v účinnost, případně kdykoliv o to požádá vláda Iráku.⁵³

Oficiální přílohou rezoluce je pak dopis předsedy přechodné vlády Iráku Ajáda Alávího, ve kterém žádá o pokračování přítomnosti armád mezinárodní koalice v Iráku do doby, než si Irák bude schopen plně zajistit bezpečnost vlastními silami. Přílohou rezoluce je pak také odpověď

⁵¹ Resolution 1546 (2004). In: . New York: United Nations, 2004, ročník 2004, S/RES/1546 (2004). Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/381/16/PDF/N0438116.pdf?OpenElement>

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

ministra zahraničí Spojených států Colina Powella, ve které vyhovuje žádosti předsedy přechodné vlády.⁵⁴

Mandát umožňující přítomnost koaličních armád byl pak na základě žádosti vlád Iráku prodloužen vždy o 12 měsíců – postupně rezolucemi Rady bezpečnosti č. 1637 z 8. listopadu 2005,⁵⁵ dále opět rezolucí č. 1723 z 28. listopadu 2006⁵⁶ a konečně rezolucí č. 1790 z 18. prosince 2007, která byla účinná až do 31. prosince roku 2008.⁵⁷

Rada bezpečnosti tedy v letech 2004, 2005, 2006 a 2007 každoročně prodlužovala mandát mezinárodním silám podle rezoluce 1511, což umožnilo mezinárodním silám působit v Iráku na základě pověření Rady bezpečnosti. Rada však tyto rezoluce přijala vždy na základě po sobě jdoucích žádostí irácké vlády, na které americký ministr zahraničí Colin Powell a Condoleezza Riceová odpověděli dopisy. Každé prodloužení rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1511 bylo učiněno na příkaz irácké vlády a odkazuje na ochranu irácké suverenity.

Skutečnost, že Rada jednala na základě žádosti členského státu, znamenala, že zahraniční okupační síly se staly silami pozvanými hostitelem.⁵⁸

Rezoluce Rady bezpečnosti 1790 (18. prosince 2007) konstatovala, že záměrem irácké vlády bylo, aby tato rezoluce byla v této věci vydaná jako konečná, a tím končí mandát mnohonárodnostních koaličních sil v Iráku ke dni 31. prosince 2008.

Všechny výše zmíněné rezoluce implementují pravidla dle Kapitoly VII Charty Organizace spojených národů pro případy akcí při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných.

Rezoluce byla poté nahrazena již zmíněnou smlouvou o statusu amerických jednotek v Iráku, která byla účinná až do konečného stažení amerických jednotek z Iráku 31. prosince 2011.

Přestože okupace Iráku skončila a Irák je dle rezoluce Rady bezpečnosti OSN svobodný a svrchovaný stát, který si plně rozhoduje o svých vnitřních záležitostech i o své zahraniční politice, je evidentní z dopisů předsedů vlád Iráku Aláviho, Džafariho a Malíkiho, ve kterých

⁵⁴ Resolution 1546

⁵⁵ Resolution 1637 (2005). In: . New York: United Nations, 2005, ročník 2005, S/RES/1637 (2005). Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/592/77/PDF/N0559277.pdf?OpenElement>

⁵⁶ Resolution 1723 (2006). In: . New York: United Nations, 2006, ročník 2006, S/RES/1723 (2006). Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/632/35/PDF/N0663235.pdf?OpenElement>

⁵⁷ Resolution 1790 (2007). In: . New York: United Nations, 2007, ročník 2007, S/RES/1790 (2007). Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/650/72/PDF/N0765072.pdf?OpenElement>

⁵⁸ PERINA, Alexandra a Raul A. PEDROZO. The War in Iraq: A Legal Analysis [online]. 2010. Military Studies Press, 2010, s. 81-97 [cit. 2022-02-18]. ISBN 9781782662389. Dostupné z: <https://digital-commons.usnwc.edu/ils/vol86/iss1/>

žádají Spojené státy o zajišťování bezpečnosti na území Iráku, že Irák si není schopen zajistit bezpečnost na svém vlastním území. Vynucovat uzemní výsost a právo tak musejí mnohonárodní koaliční síly (tedy původní okupační mocnost). Nabízí se otázka, jak moc je stát Irák schopen vládnout, jak moc disponuje státní mocí a jak moc reálně naplňuje znaky samostatného státu, když je závislý (ovšem nikoliv podřízen) cizí moci v plnění svých úkolů jako státu.

Shrnu-li získané poznatky o výchozí situaci, v době razie na misi Íránu v Irbílu byla přítomnost amerických vojenských jednotek v Iráku právně upravena rezolucí Rady bezpečnosti OSN číslo 1723.

Pro posouzení legality útoku, tak budou relevantní rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1511, 1546, 1637 a 1723.

Ty všechny pak vycházejí z rezoluce Rady bezpečnosti číslo 1483, která vstoupila v platnost 22. května 2003, ihned poté, co byla zahájena Američany vedená invaze do Iráku.

2.2 Razie armády Spojených států na misi Íránské islámské republiky v Irbílu

Samotný útok na misi se odehrál 11. ledna 2007. Dle zprávy íránského ministerstva zahraničí se útok odehrál v ranních hodinách mezi 3. a 5. hodinou. 5 helikoptér Armády Spojených států amerických přistálo na střeše úřadu Íránské islámské republiky v Irbílu. Americké jednotky poté úřad velice rychle a bez odporu obsadily a zajaly 5 úředníků, íránských občanů (Naser Bagheri, Mousa Chegini, Abbas Hatami Kakavand, Hamid Askari Shokouh a Majid Ghaemi). Američané vzali také písemné dokumenty a počítače.⁵⁹ Ve stejný den došlo dále k neúspěšnému pokusu amerických jednotek unést a zadržet skupinu Íránců na mezinárodním letišti v Irbílu. Pokus po hrozící konfrontaci mezi jednotkami americké armády a Pešmergú (kurdistánských vojenských milic) chránících letiště a osoby na letišti nevyšel a americké jednotky se stáhly.⁶⁰

Útok ostře odsoudil jak prezident Iráku Džalál Talabání, tak prezident kurdistánského autonomního regionu v Iráku Masúd Barzání.

⁵⁹ Iranians held in Iraq since 2007 released [online]. BAGHDAD: CNN, 2009 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2009/WORLD/meast/07/09/iraq.iranians.released/index.html>

⁶⁰BAGARIA, Amit.

Zadržení iránských občanů byli poté drženi v amerických zařízeních kdesi v Iráku, kde byli vyslýcháni americkými jednotkami. První zadržené Íránce propustili Američané 9. listopadu 2007, tedy 305 dnů po zadržení, a to aniž by jim byl sdělen jakýkoliv právní titul, na základě kterého by mohlo zadržení probíhat.⁶¹ Zadržené byl osobně navštívit jak zástupce Červeného půlměsíce, tak iránský vyslanec. Ti potvrdili, že zadržení jsou v dobrém zdravotním stavu a nejsou mučeni.⁶²

Toto nebyl jediný akt násilí proti iránským diplomatickým a konzulárním misím a zástupcům ze strany mezinárodních sil v Iráku. Ve dnech 7. dubna a 8. května 2007 byly prostory generálního konzulátu Íránské islámské republiky v Basře napadeny britskými vojenskými silami, v důsledku čehož byly zdi, ochranná zařízení a také vozidla patřící generálnímu konzulátu značně poničena. Dne 13. června 2007 zadrželi američtí vojáci v Bagdádu tři iránské diplomaty. Ti byli 18 hodin vyslýcháni, přičemž jim byly zabaveny jejich peníze ve výši 2000 dolarů, které měli v momentě zadržení u sebe. V srpnu 2007 byli na velvyslanectví Íránské islámské republiky v Bagdádu zadrženi americkými jednotkami tři iránské diplomaty. Jeden ze tří diplomatů byl propuštěn o 24 hodin později a ostatní diplomaty byli čtyři dny zadržováni. Dne 29. srpna 2007 byl americkými jednotkami zadržen iránský diplomat, spolu s 6 členy delegace iránského ministerstva energetiky, kteří byli v Iráku na oficiální státní návštěvě. Po několika hodinách byli propuštěni. Dne 1. ledna 2008 byli zahraničními silami zadrženi čtyři zaměstnanci generálního konzulátu Íránské islámské republiky v Basře, spolu se čtyřmi příslušníky ostrahy generálního konzulátu. Dne 13. dubna 2008 byli iráckými a americkými jednotkami na silnici Bagdád–Basra zadrženi dva zaměstnanci generálního konzulátu Íránské islámské republiky v Basře. Dne 2. července 2008 zahájily britské a americké jednotky různé akce a opatření zasahující do pohybu zaměstnanců generálního konzulátu Íránské islámské republiky v Basře a jejich rodin, zejména na hraničním přechodu Shalamcheh, čímž efektivně brání řádnému provozu konzulátu Íránu v Basře.⁶³

⁶¹ BAGARIA, Amit.

⁶² Abducted Iranians to Meet Iran Envoy [online]. Teheran: Alalam News, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070927040934/http://www.alalam.ir/english/en-newspage.asp?newsid=009030120070404162240>

⁶³ 07-21596 (E) Letter dated 19 January 2007 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations addressed to the Secretary-General. In: . New York: General Assembly Security Council, 2007, ročník 2007, A/61/706–S/2007/28. Dostupné také z: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Iran%20S200728.pdf>

O pár dnů později, po razii na styčný úřad v Irbílu, Američané vstoupili také na půdu velvyslanectví Súdánu v Bagdádu, a to opět z důvodu, aby „zabránili teroristickým skupinám vést útoky na irácké a americké bezpečnostní složky v Iráku“.⁶⁴

2.3 Rozhodné právo

Předtím, než bude možné přistoupit k samotnému právnímu posouzení a hodnocení razie armády Spojených států, je nutné si určit, jaké rozhodné právo budeme na případ aplikovat.

K razii došlo na území již svrchované, neokupované Irácké republiky, a to v oblasti kurdistánského autonomního regionu v Iráku, který má na základě ústavy Iráku (článku 117) a z ní vycházejících právních předpisů jako autonomní oblast specifické právní a politické postavení.⁶⁵ Útok byl proveden armádou Spojených států, jako vedoucího člena mezinárodní koalice států působících v Iráku, na základě mandátu OSN, a to na budovu ve správě Íránské islámské republiky, přičemž došlo k zadržení občanů Íránu americkými jednotkami na území Iráku. Z tohoto plyne, že do případu se musí promítnout právo všech 3, respektive 4 území, plus právo mezinárodní.

V úvodu své diplomové práce jsem zmínil základní prameny, jimiž se řídí diplomatické právo jako součást mezinárodního práva veřejného. Kromě obyčejového práva se jedná hlavně o mezinárodní smlouvy. V oblasti diplomatického práva jsou nejdůležitější úmluvy Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (VÚDS) a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (VÚKS)

VÚDS a stejně tak VÚKS byly ratifikovány Spojenými státy, Íránem i Irákem.⁶⁶ Proto je nutné případné porušení mezinárodního práva posuzovat primárně právě dle těchto úmluv. Dále pak budeme aplikovat Úmluvu o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců. Írán a Irák přistoupily k této úmluvě v roce 1978, Spojené státy už v roce 1976.⁶⁷ Spolu s normami obyčejového mezinárodního

⁶⁴ PARSONS, Claudia. U.S. admits searched Sudan embassy compound in Iraq [online]. BAGHDAD: Reuters, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-sudan-iraq-usa-idUSPAR85264020070118>

⁶⁵ Ústava Iráku 2005. In: . Bagdád: Official Gazette of Iraq, 2021, ročník 2005, číslo 4012. Dostupné také z: https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en

práva tak můžeme přímo aplikovat všechny tři výše zmíněné úmluvy, protože všichni aktéři jsou signatáři těchto úmluv. Dále je nutné aplikovat přímo právo Irácké republiky včetně mezinárodních smluv mezi Irákem a Íránem a mezi Irákem a Spojenými státy.

Základními právními prameny pro tento případ bude irácký trestní zákoník z roku 1969 a dále takzvaných 100 nařízení (100 Bremerových příkazů). Jedná se o 100 nařízení Paula Bremera, předsedy prozatímní koaliční správy Iráku z roku 2004, které měly zajistit okamžitou denacifikaci Iráku a jeho rychlý přechod z plánované na tržní ekonomiku. Několik příkazů se týká přímo přítomnosti, statusu a práv mezinárodních vojenských sil koalice vedené Spojenými státy na území Irácké republiky. Velká část příkazů je nadále platnou součástí práva Iráku, i přes velký tlak veřejnosti je alespoň rekonstruovat.⁶⁸

2.4 Posouzení legality razie v rámci iráckého práva

Vojenské jednotky Spojených států se dopustily porušení práva Iráku. Dle iráckého trestního zákoníku se dopustily porušení Kapitoly 2, Části 1, § 421 tím, že unesly a porušily svobodu někoho jiného, a to bez povolení autority dle iráckého práva.⁶⁹

Spojené státy také porušily Kapitolu 2, Část 2, § 428 tím, že narušily soukromý pozemek jiného opět bez schválení iráckých úřadů.⁷⁰

Dále byla porušena Kapitola 3, Část 2, § 451, § 451 tím, že Spojené státy zabavily počítače a dokumenty ve vlastnictví státu Íránu.⁷¹

Podle iráckého práva by měli být zadržovaní označeni jako povstalci či bojovníci proti vládě (což zadržení Íránci dle názoru USA byli) a měli by být souzeni u civilních iráckých soudů. Mohou být zadrženi až 14 dní předtím, než budou předloženi soudci. Tento požadavek iráckého práva byl zcela ignorován.

Žádná z rezolucí Rady bezpečnosti OSN týkající se Iráku ani zásady humanitárního práva neruší – navíc již poté, co skončila vojenská okupace – aplikovatelnost iráckého práva na americké jednotky.

⁶⁸ BAGARIA, Amit.

⁶⁹ Iraqi Penal Code. In: . Geneva: International Labour Organization, 1969, ročník 2013, číslo 111. Dostupné také z: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=57206&p_country=IRQ&p_count=232&p_classification=01.04&p_classcount=5

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Tamtéž

Až příkaz číslo 17 z takzvaných 100 Brennerových příkazů ruší aplikovatelnost iráckého práva na koaliční vojenské jednotky. Legalita tohoto rozkazu a způsob jeho vnučení Iráku v době okupace může být sporná, nicméně dle mého názoru má Irák, jako alespoň formálně nezávislý, svrchovaný stát, možnost tento rozkaz kdykoliv zrušit. Což se nakonec také stalo v roce 2008 uzavřením smlouvy mezi USA a Irákem o statusu amerických jednotek působících v Iráku, která zakotvila to, že jednotky armády Spojených států podléhají iráckému právu.⁷²

S ohledem právě na příkaz 17 a možnost Iráku tento příkaz kdykoliv zrušit docházím k závěru, že jednotky Spojených států neporušily při razii právo Iráku, protože mu nepodléhaly.

2.5 Posouzení právní legality razie v rámci mezinárodního práva

Protože Írán, Irák i Spojené státy jsou všichni signatáři VÚKS, budeme na skutkovou podstatu popsanou výše v kapitole 5.2 aplikovat VÚKS.

Armáda Spojených států vnikla bez souhlasu vedoucího konzulárního úřadu, jeho zástupce nebo vedoucího diplomatické mise vysílajícího státu do místností úřadu, a to včetně těch, kde dochází k výkonu konzulární činnosti.⁷³

Spojené státy prostřednictvím svých ozbrojených složek tedy jednoznačně porušily VÚKS.

⁷² Status of Forces Agreement between The Republic of Iraq and the United States of America

⁷³ COCKBURN, Patrick. The botched US raid that led to the hostage crisis: Exclusive Report: How a bid to kidnap Iranian security officials sparked a diplomatic crisis [online]. Erbil: The Independent, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20070406172103/http://news.independent.co.uk/world/middle_east/article2414760.ece

Na daný případ lze aplikovat ustanovení Čl. 31 Části I. Hlavy II. Odst. 3 VÚKS:

„Při zachování ustanovení Odstavce 2 tohoto článku má přijímající stát zvláštní povinnost podniknout všechna přiměřená opatření k ochraně konzulárních místností proti každému napadení nebo poškození, aby bylo zabráněno každému rušení klidu konzulárního úřadu nebo újmě na jeho důstojnosti.“⁷⁴

I přesto, že jednotky Pešmergů (oficiální armáda kurdistánského autonomního regionu v Iráku, která je dle Ústavy Irácké republiky přímou součástí bezpečnostních sil Iráku jako součást irácké armády) zasáhly ihned poté, co byly iránskými úřady upozorněny na útok, nepodařilo se jim útoku ani únosu zaměstnanců zabránit. Nicméně podařilo se jim zabránit v únosu dalších občanů Íránu na irbílském mezinárodním letišti.⁷⁵

Lze tedy konstatovat, že ač Irák, respektive autonomní Kurdistan, provedl opatření k ochraně úřadu, ta nebyla dostatečná k tomu, aby bylo zabráněno útoku.

Je nepochybné, že došlo k porušení Hlavy II., Část I., Čl. 31 VÚKS.

Nedotknutelnost konzulárních misí: Odst. 1 *„Konzulární místnosti jsou nedotknutelné v rozsahu uvedeném v tomto článku.“⁷⁶*

Budeme-li postupovat dle znění VÚKS, můžeme konstatovat, že Spojené státy svým neautorizovaným vstupem porušily:

nedotknutelnost mise dle Čl. 31 VÚKS,⁷⁷

dále porušily Čl. 33 VÚKS, tedy nedotknutelnost konzulárních archivů a dokumentů, a narušily svobodu spojení mezi misí a vysílající zemí, čímž porušily ustanovení Čl. 35 VÚKS.⁷⁸

Došlo také k porušení nedotknutelnosti konzulárních úředníků dle Čl. 41 VÚKS, který stanovuje nemožnost zatčení či vzetí do vazby s výjimkou těžkých zločinů na základě rozhodnutí soudu (žádné rozhodnutí soudu zatčení 7 zaměstnanců mise nepředcházelo).⁷⁹

⁷⁴ VÚKS Čl.31

⁷⁵ COCKBURN, Patrick.

⁷⁶ VÚKS Čl.31

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ VÚKS Čl.35

⁷⁹ VÚKS Čl.41

Fakt, že došlo k útoku na úřad Íránu, ke vniknutí do úřadu Íránu a k narušení jeho místnosti, zadržení listin a dokumentů a k zadržení íránských občanů pracujících na úřadě, přiznávají i Spojené státy. Podstatou právní argumentace Spojených států ale je, že styčný úřad nebyl v době útoku konzulárním úřadem a jeho zaměstnanci „*nebyli diplomaté*“,⁸⁰ ale členové íránských revolučních gard, které Američané popisují jako „*organizaci známou poskytováním finančních prostředků, zbraní, technologií, improvizovaných výbušných zařízení a výcviku extremistickým skupinám působících v Iráku*“. Podezírají je také z útoků na americké i irácké bezpečnostní složky. Američané tedy své právo zasáhnout a zadržet íránské občany odvozují od mandátu OSN, který jim umožňuje zasáhnout silou v případech, kdy je to nutné k zajištění bezpečnosti a výkonu práva na území Irácké republiky.⁸¹

Zásadní rozdíl v právní argumentaci Spojených států jako útočníka a Íránu jako poškozeného spočívá primárně v otázce statusu úřadu Íránské islámské republiky v Irbílu. Jádrem je tedy otázka statusová. Zda úřad je, či není konzulátem, a zda tedy na základě jeho statusu požívá či nepožívá právní ochrany dle VÚKS. Z toho pak také vyplývá status jeho zaměstnanců, tedy zda jsou jeho zaměstnanci členy konzulárního úřadu, kteří by v takovém případě požívali výsad a imunit zaručených VÚKS, či nikoliv.

2.6 Právní status mise Íránské islámské republiky v Iráku

Pro posouzení faktického právního statusu styčného úřadu Íránu v Irbílu je nutné si nejprve objasnit okolnosti vzniku a fungování tohoto styčného úřadu.

Mezi Íránem a Irákem byly navázány konzulární styky vzájemnou dohodou dle Hlavy I., Části I., Čl. 2 VÚKS:

- *Navázání konzulárních styků mezi státy se uskutečňuje vzájemnou dohodou.*
- *Souhlas k navázání diplomatických styků mezi dvěma státy zahrnuje, pokud není jinak stanoveno, i souhlas k navázání konzulárních styků.*
- *Přerušeni diplomatických styků nezahrnuje samo o sobě přerušeni konzulárních styků.*⁸²

⁸⁰ COCKBURN, Patrick.

⁸¹ COCKBURN, Patrick.

⁸² VÚKS Čl.2

A to už v roce 1990, kdy byly znovu navázány také diplomatické styky poté, co došlo k jejich přerušení v době irácko-iránské války (1980–1988, 1. válka v zálivu).⁸³

Později došlo ke zřízení konzulárních úřadů v Basře a Karbale.

Styčný úřad Íránské islámské republiky v Irbílu existoval již od roku 1992.⁸⁴

Saddám Husajn, který se potřeboval plně soustředit na válku s Íránem, si zajistil dočasný klid zbraní v Iráckém Kurdistánu smlouvou o autonomii.⁸⁵ I přesto, že Saddám ji pak revokoval, její dodržování bylo prakticky vynuceno vyhlášením bezletové zóny nad Irákem, která umožnila Kurdům faktickou kontrolu nad velkou částí dnešní autonomní oblasti.⁸⁶ I vzhledem k napjatým vztahům s vládou Saddáma Husajna docházelo v průběhu války mezi Irákem a Íránem k opatrnému (Írán vidí v Kurdech na svém území také hrozbu pro svoji uzemní celistvost) sblížení mezi Kurdy v Iráku a Íránem. Po konci druhé války v zálivu, vyhlášení bezletové zóny a určité stabilizaci poměrů v Iráckém Kurdistánu, který těžil z oslabení a mezinárodní izolace režimu Saddáma Husajna, byl zřízen styčný úřad Íránské islámské republiky v Irbílu. Ten z logiky vztahů mezi režimem Saddáma Husajna na jedné straně a Iráckými Kurdy s Íránem na druhé straně nebyl nikdy oficiálně uznán baasistickou vládou v Bagdádu.

Po pádu režimu Saddáma Husajna a oficiálním vzniku autonomního kurdistánského regionu v Iráku 15. října 2005 se otevírá možnost oficiálního uznání styčného úřadu Íránu v Irbílu, dle práva Iráku. Dle vyjádření prezidenta Iráku i prezidenta kurdistánského regionu Talabáního, respektive Barzáního (oba výrazní představitelé Iráckých Kurdů z konkurenčních politických stran) se tak stalo na základě výměny oficiálních diplomatických not mezi Irákem a Íránem.⁸⁷ Oficiální text not nebyl nikdy zveřejněn, ani samotné datum, nicméně dle vyjádření iráckých a kurdských představitelů se tak stalo mezi lety 2005 a 2007.⁸⁸ Styčný úřad Íránské islámské republiky tak v době útoku fungoval na základě souhlasu Irácké republiky, nicméně se stále nejednalo o konzulát.

⁸³ KOÇ, Engin. Fluctuating Relations Between Iran and The Iraqi Kurdistan Regional Government Since 1958. Temmuz: İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021. e-ISSN: 2147-6152.

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ GLANZ, James. Iraq signals changes in protocols with Iran - - International Herald Tribune [online]. Baghdad: New York Times, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2007/01/19/news/19iht-web.0119zebari.4261844.html>

⁸⁸ Tamtéž

Styčný úřad Iránu v Irbílu fungoval nepřetržitě (s krátkou přestávkou v době invaze v roce 2003) více než 14 let. A to zcela otevřeně. Budova, ve které se styčný úřad nacházel, byla viditelně označena státní vlajkou Íránské islámské republiky i znakem. Úřad vykonával prakticky všechny myslitelné úkony konzulárního úřadu.⁸⁹

Styčný úřad plnil veškeré konzulární funkce stanovené VÚKS, a to dle Hlavy I., Části I., Čl. 5 VÚKS především:

- Chránil práva a zájmy občanů Íránu podílející se na poměrně čilé obchodní výměně mezi Iráckým Kurdistánem a Íránem.
- Působil jako veřejný notář.
- Vydával pasy a cestovní doklady íránským státním příslušníkům.
- Nabízel další právní i jinou pomoc íránským státním příslušníkům.
- Hájil zájmy nezletilých státních příslušníků Íránu na území Iráckého Kurdistánu.
- Zprostředkoval vztahy mezi íránským a Iráckým Kurdistánem.
- Vydával pracovní povolení a víza iráckým občanům pro cesty a práci na území Íránské islámské republiky.
- Podporoval kulturní výměnu.
- Předával soudní a mimosoudní dokumenty a vyřizoval žádosti o právní pomoc v souladu se zákony a předpisy přijímajícího státu.

Byť ministr zahraničí Iráku (v letech 2005–2014) Hoshyar Zebari potvrdil, že styčný úřad funguje na základě oficiálního povolení Irácké republiky, zároveň ale dodal že se nejedná o konzulát, byť probíhá proces oficiální přeměny na konzulát.

Ministr zahraničí Iráku dále zveřejnil ve svém rozhovoru s New York Times celkový počet íránských diplomatů, kteří oficiálně působili v době razie na styčném úřadu v Irbílu v Iráku. Na ambasádě v Bagdádu jich bylo 36, spolu s 11 na konzulátu v Karbale a 9 na dalším konzulátu v Basře. Úředníci zadrženi na styčném úřadě v Erbilu neměli diplomatický status, řekl ministr zahraničí Zebari. V rámci svého přezkumu pak irácké ministerstvo zahraničí připravilo plán, jak přeměnit styčné úřady v Iráku na konzuláty a dát jim oficiální diplomatický status.⁹⁰

⁸⁹ راقب ویزای جعلی عراق باشید [online]. Teheran: Visa724.com, 2000 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://visa724.com/عراق-جعلی-ویزای-راقب-مقالات-مراقب-ویزای-جعلی-عراق-باشید>

⁹⁰ GLANZ, James. Iraq signals changes in protocols with Iran - - International Herald Tribune [online]. Baghdad: New York Times, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2007/01/19/news/19iht-web.0119zebari.4261844.html>

Zřízení styčného úřadu v Erbilu tedy bylo schváleno na základě standardní výměny diplomatických not mezi ministerstvy zahraničí obou zemí, obsah not mně bohužel nebyl sdělen ani ministerstvem Irácké republiky, ani ministerstvem Íránu. Nicméně pokud vycházíme ze slova standardní, lze se domnívat, že obsahem bilaterální smlouvy mezi Irákem a Íránem byl alespoň požadavek na nerušené fungování úřadu včetně alespoň elementární ochrany pracovníků úřadu. Tu nakonec potvrzují také faktické kroky kurdských bezpečnostních sil, které byly provedeny na ochranu úřadu ihned poté, co se dozvěděly o americkém útoku.

Ihned poté, co se kurdské bezpečnostní složky dozvěděly o útoku, zasáhly a snažily se zabránit dalším akcím armády Spojených států.

Kurdské bezpečnostní služby poté, co Američané budovu opustili, budovu zabezpečily a předaly ji Íránu. Zachovaly se tedy přesně tak, jak požaduje VÚKS.

Útok byl navíc ostře odsouzen představiteli kurdistánské autonomní oblasti v Iráku. Stejně tak představiteli Irácké republiky.

Írán poté zaslal oficiální noty Iráku, ve kterých žádal odsouzení útoku, propuštění vězňů a zabránění dalších zásahů ze strany Spojených států do vzájemných íránsko-iráckých diplomatických vztahů.

Írán si předvolal velvyslance Švýcarska zastupující zájmy Spojených států v Íránu (Írán a USA nemají diplomatické vztahy od roku 1979).⁹¹

Írán dále prostřednictvím ministerstva zahraničí, které se k věci vyjádřilo, trvá na tom, že zaměstnanci styčného úřadu byli diplomaté, a v oficiálních reakcích do médií označuje styčný úřad za konzulát. Írán v reakci na razii a zadržení svých zaměstnanců podal oficiální stížnost k OSN jako „jasné porušení mezinárodních úmluv“.

Stálá mise Íránské islámské republiky při OSN – New York informovala generálního tajemníka o tomto dle představitelů Íránu protiprávním jednání dopisem ze dne 19. ledna 2007 (rozesláno jako dokument A/61/706-S/2007/28). Na to navázaly následné dopisy ze dne 4. dubna 2007 a 13. června 2007 (rozeslány jako dokument A/61/955-S/2007/355). Unesení byli údajně (představitelé Červeného půlměsíce, kteří zadržené zaměstnance styčného úřadu mohli vidět, toto nepotvrdili) vystaveni strašlivému fyzickému i psychickému mučení. Dva z nich byli

⁹¹ Iran summons Iraqi, Swiss ambassadors after US raid [online]. Sydney: ABC.news, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2007-01-12/iran-summons-iraqi-swiss-ambassadors-after-us-raid/2170578>

propuštění o měsíc později. V dopisech si stálý představitel Íránu při OSN Mohammad Džavád Zaráf stěžuje na nelidské chování vůči zadrženým, které označuje za „strašlivé a šokující“. Dále připomíná, že i přes opakované výzvy k jejich propuštění jsou tři unesení stále ve vazbě.⁹²

Íránské velvyslanectví není konzulátem ve smyslu VÚKS, protože k jeho oficiálnímu povýšení na konzulát došlo až po útoku, byť ještě v tom samém roce (2007).⁹³ Tato skutečnost spolu s vyjádřeními ministra zahraničí Iráku Zebariho jasně dokazuje, že jak Írán (který o povýšení na konzulát musel oficiálně zažádat), tak Irák (které této žádosti musel vyhovět) si byly vědomi statusu úřadu v Irbílu. Tento status nebyl statutem konzulárním.⁹⁴

Protože se nejednalo o konzulát a ani žádný z unesených zaměstnanců úřadu nebyl diplomatem s diplomatickým pasem, nejednalo se v tomto případě o přímé porušení VÚDS a VÚKS. VÚKS přímo neřeší ani výsady a imunity úřadu a úředníků, který je zatím pouze v procesu transformace na konzulát. Postupujeme-li dle litery VÚKS od samotného vzniku konzulárního úřadu, nevznikají žádné výsady a imunity, a to ani z důvodu usnadnění vzniku konzulárního úřadu.

Na druhou stranu je nepochybné, že úřad požíval výsad a imunit už od roku 1992. Tyto výsady a imunity byly pravděpodobně stvrzeny v bilaterální smlouvě, která otevření tohoto úřadu povolovala. Být obsah této bilaterální smlouvy nebyl zveřejněn, dle dosavadní mezinárodně-právní praxe při zřizování styčných úřadů jinde ve světě platí, že smlouva vždy obsahuje alespoň základní záruky umožňující nerušené fungování úřadu. Pokud tomu tak nebylo, práva a imunity byly přiznány konkludentně na základě zvykového 15letého vzájemného chování.

Spojené státy svojí razií tedy přímo neporušily mezinárodní úmluvy VÚKS ani VÚDS, ale dopustily se porušení iráckého práva. Irák je totiž vázán mezinárodní bilaterální smlouvou mezi Irákem a Íránem. Spojené státy svojí razií zcela paralyzovaly styčný úřad, a to aniž by bylo formálně vzneseno jakékoliv obvinění. Zadržené úředníky poté propustily, aniž by byl vynesena jakýkoliv formální rozsudek, protože po celou dobu jim nebyl formálně sdělen žádný důvod jejich zadržení.

⁹² 07-21596 (E) Letter dated 19 January 2007 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations addressed to the Secretary-General. In: . New York: General Assembly Security Council, 2007, ročník 2007, A/61/706-S/2007/28. Dostupné také z: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Iran%20S200728.pdf>

⁹³ GLANZ, James.

⁹⁴ Tamtéž

Razie Spojených států tak porušuje mezinárodní právo tím, že zasahuje do diplomatických vztahů dvou suverénních států, které tím značně utrpěly.

Spojené státy se dopustily porušení principu neintervence. Podstatou principu neintervence je, že žádný stát (nebo skupina států) nemá právo zasahovat přímo (nebo nepřímo) z jakéhokoli důvodu do vnitřních nebo vnějších záležitostí jakéhokoli jiného státu.

Toto Spojené státy nepochybně porušily, protože jednaly bez jakékoliv koordinace či alespoň informování irácké strany. To, že údajně jednaly v zájmu Iráku, je lhostejno.

Došlo také k porušení rezoluce Rady bezpečnosti OSN číslo 1723 z 28. 11. 2006 tím, že koalice mezinárodních sil ani Spojené státy, které zásah provedly, nekonzultovaly ani nijak neinformovaly představitele Irácké republiky o nutnosti razie či alespoň o samotném zásahu.

Rezoluce rady bezpečnosti OSN č. 1723 jasně stanovuje potřebu úzké koordinace a partnerství mezi mezinárodními silami na jedné straně a vládou Iráku na straně druhé. Razie s velmi výrazným zásahem do zahraničních vztahů Iráku proběhla ovšem bez jakékoliv konzultace, natož koordinace,⁹⁵ jak je stanoveno v rezoluci OSN. Armáda Spojených států nedodržela závazky vyplývající z mezinárodního práva ani z humanitárního práva.

2.7 Závěr

Mezinárodní síly se prostřednictvím razie jednotek Armády Spojených států amerických dopustily porušení mezinárodního práva tím, že na území Iráku narušily a dočasně zcela znemožnily fungování úřadu třetího státu – Íránské islámské republiky. Ač tento úřad nebyl ještě konzulátem, fungoval zcela otevřeně a veřejně se souhlasem vlády Irácké republiky.

K úřadu bylo dlouhodobě přístupováno ze strany Iráku jako ke konzulátu, v době útoku byla podána oficiální žádost o povýšení na konzulát, která měla formálně stvrdit výsady a imunity styčného úřadu. Fakticky jich ovšem v souladu se zvykovým právem již požíval. Úřad vykonával konzulární činnosti stanovené v Čl. 5 VÚKS. Vydával víza, prováděl funkci notáře, podporoval konání kulturních akcí, snažil se o prohlubování vzájemné obchodní výměny mezi Irákem a Íránem. Chránil zájmy Íránu v kurdistánském regionu v Iráku a snažil se zlepšovat a prohlubovat vzájemné politické vztahy mezi Íránem, Kurdistánem a Irákem. Útok na úřad tak narušil každodenní vzájemné vztahy mezi dvěma suverénními zeměmi, a to o to

⁹⁵ GLANZ, James.

více, že útok byl proveden údajně z toho důvodu, že styčný úřad měl být ve skutečnosti, dle tvrzení Spojených států, operačním střediskem islámských revolučních gard, konkrétní jejich elitní jednotky Quds, jejich tzv. ramadánské sekce. Byť Írán dle indicií, které jsou veřejnosti k dispozici, skutečně využíval svého vlivu na šíitskou většinu v Iráku, k tomu, aby prosadil svůj vliv nad politikou Iráku. Podezření, že by právě styčný úřad v Irbílu byl opravdu tajným velitelstvím islámských revolučních gard se nijak nepotvrdilo, což nakonec dokazuje především to, že Irák oficiálně schválil povýšení styčného úřadu na konzulát, čímž úředníkům poskytl mnohem větší diplomatické krytí. Lze se domnívat, že by tak neučinil, kdyby na základě razie Spojených států Írán konzulát skutečně plánoval využívat za účelem destabilizace Iráku. Naopak ze slov ministra zahraničí Hoshyara Zebariho vyplývá, že povýšení na konzulát byl cíl irácké vlády, aby se podobná razie již příště neopakovala. Američané také v souvislosti s razíí na styčný úřad hovořili o tom, že zaměstnanci využívali diplomatické krytí. Z toho lze opět usuzovat, že požívali alespoň nějakých výsad a imunit.

Mezinárodní síly působící v Iráku, především pak Spojené státy a Velká Británie, se dopustily několika útoků přímo na budovy konzulátu Íránu v Basře, útoků a zadržování diplomatů v Bagdádu, omezování pohybu diplomatů v rámci Iráku, omezování diplomatických pracovníků v jejich právu na vstup do Iráku. Spojené státy provedly razie na velvyslanectví Súdánu v Bagdádu, narušovaly chod velvyslanectví Sýrie.

Mezinárodní síly tak prostřednictvím především jednotek Spojených států dlouhodobě, pravidelně a záměrně porušovaly normy mezinárodního a diplomatického práva.

Razie Spojených států porušila platnou rezoluci Rady bezpečnosti OSN, na základě které mezinárodní jednotky mohly působit v Iráku, tím, že zasáhly do vztahů suverénního Iráku a třetích zemí. Konstantě tyto vztahy mezi Irákem a třetími zeměmi, zvláště pak Íránem, Iráku poškozovaly, a to proti vůli vlády Iráku, se kterou přitom mají mezinárodní síly své akce koordinovat. Funkcí a cílem působení koalice mezinárodních sil bylo zlepšit bezpečnostní, politickou i ekonomickou situaci v Iráku tak, aby Irák mohl vykonávat plnou moc na svém území jako svrchovaný samostatný stát, bez zásahů zahraničních mocností. V tomto svými akcemi mezinárodní koalice, tedy primárně Spojené státy a Velká Británie, selhaly.

Je bohužel nutné připustit, že reálné možnosti ochrany Íránu, Iráku i Kurdistánu proti porušování mezinárodního práva ze strany Spojených států byly značně omezené. I přes Radou bezpečnosti OSN několikrát zdůrazňovanou mantru o svrchovanosti Iráku, Irák nebyl fakticky s to kontrolovat ani své vlastní území. Jeho nezávislost byla tedy v realitě značně omezená.

Naopak byl zcela závislý na zajišťování bezpečnosti ze strany armády Spojených států, totéž platí v menší míře i o regionu Iráckého Kurdistánu, jehož autonomii Spojené státy pomohly prosadit.

Írán od doby útoku na velvyslanectví Spojených států neudrží se Spojenými státy diplomatické styky, což výrazně znemožňuje možnost vzájemné komunikace a zároveň to umožňuje oběma stranám postupovat agresivněji. Nestabilita v Iráku a právní i bezpečnostní vakuum, které tam po svržení baasistického režimu vzniklo, jim dalo prostor pro vedení tichého proxy konfliktu mezi Spojenými státy a Íránem. Írán tak – místo právní a diplomatické cesty při řešení útoků na své úřady a občany v Iráku ze strany vojsk mezinárodní koalice – reagoval také vojenskými akcemi. Z nich za zmínku stojí například zadržení dvou plavidel námořnictva Spojeného království a 15 členů posádky 23. března 2007. Důvodem bylo překročení irácko-iránské hranice, jejíž vymezení bylo v daném místě sporné. Jak Británie, tak Írán ovšem popřely jakoukoliv souvislost mezi těmito dvěma událostmi.

V této souvislosti bych zmínil rozsudek MSD z 11. prosince 2020 ve věci sporu o diplomatický status jedné z budov velvyslanectví státu Rovníkova Guinea v Paříži.⁹⁶

Francouzská republika uložila trest propadnutí majetku viceprezidenta Rovníkové Guinei Teodorina Obianga.

Součástí tohoto majetku byla i luxusní rezidence v Paříži. Rovníkova Guinea ovšem tvrdila, že se jednalo o součást místností diplomatické mise státu Rovníkova Guinea.

MSD ve svém rozsudku konstatoval, že předmětná nemovitost nepožívala výsad a imunit dle VÚDS, protože Francouzská republika nikdy oficiálně neuznala předmětnou nemovitost za součást diplomatické mise státu Rovníkova Guinea.

Byť existuje velmi významný materiální rozdíl mezi případem konzulátu v Irbílu a místnostmi mise v Paříži. Úřad v Irbílu fungoval fakticky jako konzulární úřad a vykonával jeho funkce,

⁹⁶ Immunities and Criminal Proceedings (Equatorial Guinea v. France). In: . Haag: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, 2020. Dostupné také z: <https://www.icj-cij.org/en/case/163>

naopak nemovitost v Paříži sloužila zcela nepochybně pouze soukromým účelům viceprezidenta Obianga.

Přesto se MSD tímto vůbec nezabýval a posuzoval pouze zcela formální hledisko. Tedy to, zda existovalo formální schválení přijímajícího státu či nikoliv.

Myslím, že v diplomatickém právu je velmi důležité hledat spíše pravdu formální než materiální. Existence například misí, či úřadů bez oficiálního uznání a statusu diplomatické mise, které, ale fakticky, jako mise fungují je pro diplomacii nesmírně důležitá. Usnadňují totiž komunikaci mezi aktéry mezinárodního práva bez jejich formálního vzájemného uznání, což má pro pružnost a efektivitu diplomacie velmi pozitivní vliv.

3 Útok na misi Spojených států v Benghází 11. 9. 2012

Cílem této kapitoly je posoudit právní odpovědnost aktérů útoků na misi Spojených států amerických v Benghází (mnohdy nesprávně označované jako konzulát) z 11. září 2012 teroristickou skupinou Ansar al-Sharia, při němž došlo k zabití amerického velvyslance v Libyi Johna Christophera Stevense, tří dalších Američanů a cca. 7 Libyjců.⁹⁷ Ve stejný den došlo také k útoku na americké velvyslanectví v Tripolisu, opět teroristickou skupinou Ansar al-Sharia.⁹⁸

Situace, kdy dojde k útoku na velvyslanectví, respektive velvyslance vysílajícího státu a přijímající stát není schopen tomuto útoku zabránit, protože fakticky není s to zajistit ani základní výkon práva na velké většině svého území, je ve 21. století stále častější.

Nejprve krátce popíšu situaci v Benghází a Libyi obecně, se zaměřením na období po pádu režimu Muammara Kaddáfího. Byť se bude jednat spíše o zahraničně-politický a vnitropolitický úvod, považuji jej za nutný s ohledem na to, aby bylo možné pochopit důvody útoku, důvod americké přítomnosti, včetně přítomnosti amerického velvyslance v Benghází, a mít základní představu o možnostech a schopnostech libyjské přechodné vlády na tento útok v souladu s VÚDS řádně reagovat. Zaměřím se také na právní status americké zahraniční mise v Benghází. Samotný popis průběhu útoku ovšem není předmětem této diplomové práce, proto se mu budu věnovat pouze okrajově tam, kde to bude nezbytné pro právní posouzení případu.

3.1 Libye a Benghází v době útoku na misi Spojených států

Benghází a oblast východní Libye známá jako Kyrenaika patřila historicky vždy k oblastem, kde podpora vlády plukovníka Muammara Kaddáfího byla nejmenší. A právě město Benghází se stalo epicentrem protestů proti vládě Muammara Kaddáfího probíhajících již od ledna roku 2011. Tyto protesty byly součástí takzvaného arabského jara, tedy série revolucí v arabských zemích, které měly za cíl svrhnout vládnoucí diktatury a nahradit je demokratickými režimy.

Už v únoru 2011 povstalci v Benghází město plně ovládli. V březnu ovšem po úspěšné protiofenzivě vládních jednotek hrozilo velmi vážně obsazení města jednotkami Muammara Kaddáfího. Právě obava z pomsty a následného krveprolití, které by mohlo následovat poté, co

⁹⁷ House Oversight committee hearing on Benghazi attacks [online]. Washington Post Washington Post, 2013 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5-5BeRrQ00E>

⁹⁸ Senate Hearing on Benghazi Consulate Attack [online]. C-SPAN, 2013 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.c-span.org/video/?310496-1/senate-hearing-benghazi-consulate-attack>

by vládní jednotky vstoupily do města, byla hlavním důvodem vyhlášení bezletové zóny nad Libyí na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN.⁹⁹

Vyhlášení bezletové zóny se transformovalo na přímou leteckou vojenskou podporu rebelům. A právě díky letecké podpoře se rebelům podařilo dobýt hlavní město Tripolis, a tak sesadit režim Muammara Kaddáfího (ten byl zabit rebely 20. září 2011 ve městě Syrta).

Moc pak v zemi převzala Dočasná národní přechodná rada vedená nejprve Mahmúdem Džibrílem, dále Ali Tarhounim a nakonec Abdurrahimem El-Keibem. Hlavou státu byl zvolen Mustafa Abdul Džalíl – jako předseda Dočasné národní přechodné rady. Dočasná národní přechodná rada měla poté za úkol připravit a provést první svobodné a demokratické volby v historii Libye. To se podařilo a volby proběhly dne 7. července 2012, přičemž už 17. července byly známy výsledky. 9. srpna zvolil parlament prezidentem Libye Muhammada al-Megarifa, který se tak stal prvním demokraticky zvoleným prezidentem státu Libye.

17. 11. 2012 se Ali Zeidan stal novým premiérem Libye, s vládou, která měla důvěru parlamentu zvoleného v červnu, čímž skončila vláda Dočasné národní přechodné rady. Útok na misi Spojených států v Bengházi se tak odehrál v období po prvním demokratickém zvolení členů parlamentu v Libyi, ale ještě před vznikem nové vlády s parlamentní většinou a legitimitou. Což mělo také do jisté míry vliv na akceschopnost libyjského vedení země.

Během války začalo kolovat mezi veřejností velké množství zbraní z rozebraných armádních skladů. Těch se chopily ozbrojené skupiny a milice, mnohdy islamistické, které po válce odmítly složit zbraně s odůvodněním, aby mohly nadále bránit výsledky revoluce. Počet ozbrojených útoků narostl v roce 2012 oproti roku 2010 o více než 500 % a počet krádeží o více než 400 %. Jen v letech 2011 až 2012 zemřelo cca 1000 civilistů.¹⁰⁰Útoky, mučení a vraždy bývalých představitelů režimu jsou běžnou součástí nové libyjské reality. Milice postupně získaly kontrolu nad životem v Libyi. Kontrolují nemocnice, policejní stanice, checkpointy v ulicích, vybírají daně, mají v držení kasárny, a to prakticky v každém libyjském městě včetně hlavního města Tripolisu. Vznikají dokonce soukromé věznice, nad nimiž nová libyjská vláda nemá kontrolu. V této situaci začínají mnohé země, například Velká Británie, omezovat svoji

⁹⁹ Resolution 1973

¹⁰⁰ A. LOBBAN JR, Richard a Chris H. DALTON. Libya: History and Revolution [online]. 1. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014 [cit. 2022-02-22]. ISBN 9781440828850. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=h2mEAwAAQBAJ&dq=libyan+revolution+cyrenaica&source=gbs_navlinks_s

přítomnost v Libyi, zvláště pak v Benghází. Británie po nepodařeném útoku na britského konzula uzavřela svoji misi.¹⁰¹

Spojené státy ovšem misi nehodlají opustit, naopak v přípravě je stále plán na její oficiální povýšení na konzulát, a to i přes několik útoků na budovu mise v Benghází z června a dubna roku 2012.

Spojené státy mají (myšleno v září 2012) již téměř rok fungující velvyslanectví v Tripolisu.

Spojené státy otevřely své vyslanectví v Tripolisu poprvé 24. 4. 1951, tedy ve stejný den, kdy Spojené státy uznaly Libyjské království. Velvyslanectví bylo v roce 1979 uzavřeno poté, co bylo vypáleno protestujícím davem. Ještě předtím – v roce 1971 – Spojené státy odvolaly svého velvyslance. Nicméně ke zrušení diplomatických styků nedošlo.

Velvyslanectví v Tripolisu bylo znovu otevřeno v roce 2004, nejprve jako zájmová sekce, poté bylo povýšeno na styčný úřad, a nakonec na velvyslanectví v roce 2006. Po vypuknutí 1. občanské války v Libyi bylo velvyslanectví v únoru 2011 evakuováno a otevřeno znovu 22. září 2011.

Už od února 2011 je pak známa působnost Američanů v Benghází, kteří zde udržují kontakty s povstaleckými skupinami. Diplomát John Christopher Stevens byl pak v březnu 2011 oficiálně jmenován vyslancem u Dočasné národní přechodné rady a v květnu 2012 byl oficiálně jmenován velvyslancem Spojených států v Libyi.

Benghází je vnímáno jako určitý symbol boje a odporu proti režimu Muammara Kaddáfího.¹⁰² A právě vzhledem k symbolickému významu města je snaha přeměnit dočasnou misi na permanentní konzulát Spojených států. Vzhledem k tomu, že se mají použít peníze v rozpočtu původně vyhrazené pro Írán, je nutné konzulát otevřít do konce fiskálního roku, tedy do 30. 10. 2012. I to bylo důvodem, proč byl velvyslanec Stevens toho dne v Benghází, a nikoliv v Tripolisu.

¹⁰¹ Stealing the revolution: violence and predation in Libya [online]. Oslo: NOREF, 2014 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Tabib_Clingendael_NOREF_Stealing%20the%20revoulutio n_Violence%20and%20predation%20in%20Libya_October%202014.pdf

¹⁰² A. LOBBAN JR, Richard a Chris H. DALTON.

3.2 Útok na misi Spojených států v Benghází

Jednalo se o 2 koordinované útoky. První se odehrál 11. 9. ve 21:40 hod. místního času na misi Spojených států v Benghází, ve které byl přítomen i velvyslanec Stevens. Ozbrojenci rychle překonali libyjskou stráž mise a obsadili budovu. Velvyslanci Stevensovi s diplomatem Smithem se poté, co byli za pomoci kouřových dýmovic vyhnáni z bezpečnostního úkrytu, nepodařilo opustit budovu mise.¹⁰³

Tzv. anex, tedy budova vzdálená blok od mise sloužící jako ústředí sil rychlé reakce na ochranu budoucího konzulátu v Benghází, je o útoku na misi informován včas, přesto CIA vydává pokyn k pomoci misi až po více než půlhodině. Jednotky vstoupí do mise, naleznou pouze tělo Smitha, ale nikoliv Stevense, poté se vracejí do anexu. Při cestě byli několikrát zasaženi střelami z pušek AK-47.¹⁰⁴

Po půlnoci byl zahájen druhý útok, tentokrát na anex. Útok probíhal až do ranních hodin (cca do 5. hodiny ráno), v průběhu noci dorazily z Tripolisu posily amerických a libyjských jednotek.

Ještě před příjezdem byl pravděpodobně stále živý velvyslanec Stevens – otrávený kouřem – převezen soukromým vozidlem do místní nemocnice, kterou ovládala islamistická skupina Ansar al-Sharia, tedy stejná skupina, která stála za útokem na budovu mise.¹⁰⁵

Při ochraně a opětovném zabezpečení mise asistovala Američanům Brigáda mučedníků 17. února, což byla jedna z největších libyjských islamistických milic, financovaná přímo z rozpočtu libyjské vlády, aby udržovala pořádek primárně v oblasti východní Libye.¹⁰⁶

Velvyslanec Stevens poté v nemocnici na komplikace způsobené dušením z kouře zemřel. Jeho tělo bylo poté za nejasných okolností převezeno na letiště, kde bylo naloženo do letounu americké armády a přes Tripolis a Německo transportováno do Washingtonu D.C. Veškerý zbylý personál byl poté urychleně evakuován z Benghází do Tripolisu, přičemž došlo ke ztrátě diplomatických listin a dokumentů.¹⁰⁷

¹⁰³ Senate Hearing on Benghazi Consulate Attack

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Tamtéž

3.3 Porušil Libyjský stát Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích?

Samotný útok a jeho následky mají dvě mezinárodně právní roviny.

- První: při útoku došlo k zabití velvyslance Spojených států J. Christophera Stevense, člena technického personálu mise Seana Smitha, 2 příslušníků CIA zajišťující ochranu pro velvyslance a cca 7 libyjských strážců. Této rovině, tedy povinnosti Libye dostát svému závazku chránit členy diplomatické mise, se budu věnovat v následující kapitole.
- A druhou: při útoku došlo k obsazení budovy Spojených států, která byla v procesu oficiální přeměny na konzulát Spojených států a která již plnila diplomatické funkce. Byly dále také zabráný archivy, dokumenty a písemnosti mise. A právě možnému porušení VÚKS, která zaručuje nedotknutelnost konzulárního úřadu, ze strany Libye se budu věnovat v této kapitole.

V obou rovinách je nutné posoudit zavinění Libyjského státu, který nepochybně selhal ve svém úkolu daném Vídeňskou úmluvou, tedy chránit členy diplomatické mise.

Pro posouzení porušení VÚKS je ovšem zajímavá otázka statusu zařízení Spojených států v Bengházi z hlediska výsad a imunit daného zařízení, které v době útoku stále ještě nebylo konzulátem, byť již vykonávalo určité diplomatické funkce, přebývali zde členové diplomatického personálu a počítalo se s jeho oficiální prohlášením za konzulát.

Byť VÚKS řeší poměrně extenzivně v člancích 12, 13 a 15 situaci výsad a imunit pro dosud oficiálně neschváleného vedoucího konzulárního úřadu, tak VÚKS neřeší situaci výsad a imunit u budov, které jsou již v užívání hostitelské země z důvodu například příprav přeměny daného objektu na konzulát (lhostejno, zda jsou již konzulární styky navázány, či nikoliv).

Čl. 4 VÚKS stanoví podmínky nutné ke zřízení konzulárního úřadu:

Zřízení konzulárního úřadu:

- 1) Konzulární úřad může být zřízen na území přijímajícího státu pouze s jeho souhlasem.
- 2) Sídlo konzulárního úřadu, jeho klasifikace a konzulární obvod jsou určovány vysílajícím státem a podléhají schválení přijímajícího státu.
- 3) Dodatečné změny sídla konzulárního úřadu, jeho klasifikace nebo konzulárního obvodu může provést vysílající stát pouze se souhlasem přijímajícího státu.

- 4) Souhlasu přijímajícího státu je rovněž zapotřebí v případě, že si generální konzulát nebo konzulát přeje zřídit vicekonzulát nebo konzulární jednatelství v jiném místě, než v němž je sám zřízen.
- 5) Předchozího výslovného souhlasu přijímajícího státu je zapotřebí též ke zřízení úřadovny tvořící část konzulárního úřadu, avšak umístěné mimo sídlo tohoto úřadu.

K formálnímu podání žádosti libyjské vládě o zřízení konzulárního úřadu ve východolibyjském městě Běnghází ze strany Spojených států nikdy nedošlo. Tudíž libyjská strana nikdy nemohla vydat souhlas požadovaný v Čl. 4 VÚKS.¹⁰⁸

Budova sama o sobě tedy nepožívala výsad a imunit zaručených VÚKS. Je pravděpodobné, že existovala nějaká bilaterální smlouva či dohoda mezi Spojenými státy a libyjským státem o tomto americkém vládním zařízení na libyjské půdě, jejímž obsahem byly diplomatické výsady a imunity. To dokazuje i fakt, že venkovní vstup do budovy byl chráněn Brigádou mučedníků 17. února, jakožto subkontraktora libyjské vlády, která nebyla schopna dostát své povinnosti jinak než s pomocí lokální milice, a proto nebyla budova chráněna libyjskou armádou, která prakticky neexistovala.¹⁰⁹ Nicméně existenci takové bilaterální smlouvy mezi Spojenými státy a Libyí nemohu nijak potvrdit.

K porušení VÚKS tedy nedošlo, protože Spojené státy v Běnghází v době útoku neměly svůj konzulární úřad, nebyl schválený libyjskou stranou, dokonce o to Libye Spojenými státy nebyla ani oficiálně požádána. Zařízení tak nebylo konzulární úřadem.¹¹⁰

3.4 Porušil Libyjský stát Vídeňskou úmluvu o diplomatických stycích?

Článek 29 VÚDS zaručuje nedotknutelnost osoby diplomatického zástupce – přijímající stát je povinen s diplomatickým zástupcem jednat s náležitou úctou a zabránit útokům proti jeho osobě, svobodě a důstojnosti.

Vzhledem k faktu, že velvyslanec byl napaden a zabit na libyjském území, při výkonu svých diplomatických povinností ozbrojenou teroristickou skupinou, lze prohlásit, že Libyjský stát nepochybně selhal ve své povinnosti zajistit bezpečnost velvyslance Spojených států (nehledě na to, že se v době útoku nenacházel přímo v oficiální rezidenci velvyslance).

¹⁰⁸ Senate Hearing on Benghazi Consulate Attack

¹⁰⁹ Senate Hearing on Benghazi Consulate Attack

¹¹⁰ Tamtéž

Dále je nezbytné posoudit odpovědnost Libyjského státu na základě *Úmluvy o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců*, jejímiž signatáři jsou jak Libye, tak Spojené státy.

Článek 4 této úmluvy stanovuje, že signatářský stát musí přijmout všechna praktická opatření k tomu, aby zabránil přípravě ke spáchání trestných činů (uvedených v Článku 2 Úmluvy) na svém území nebo mimo něj. Mezi tyto trestné činy se dle Článku 2 řadí spáchání:

- a) vraždy, únosu nebo jiného útoku proti osobnosti nebo svobodě osoby požívající mezinárodní ochrany;
- b) násilného útoku proti úředním místnostem, soukromému obydlí nebo dopravním prostředkům osoby požívající mezinárodní ochrany, který může ohrozit její osobnost nebo svobodu;
- c) hrozby jakéhokoliv takového útoku;
- d) pokusu o jakýkoliv takový útok;
- e) činu představujícímu účastenství na jakémkoliv takovém útoku.

Je nepochybné, že i ve splnění závazků vyplývajících z Článků 4 a 2 Úmluvy o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany Libyjský stát selhal.

Stálý zástupce Libye při OSN Ibrahim Omar Dabbashi k útoku na půdě OSN řekl:

“The Government and the National General Congress have condemned that attack, which was carried out by an extremist group acting outside the law. In that regard, I should like to reiterate the condemnation of Libya’s authorities. I also wish to reaffirm the intention of the Libyan Government to pursue the perpetrators and bring them to justice. The attack in no way serves the interests of Libya’s people or authorities. It also cannot be considered to have been in defence of Islam; it does great damage to the image of Islam. Libya is party to the Vienna Convention on Diplomatic Relations. We assume our full responsibility in connection with the protection of their staff and that of all non-Libya nationals on Libyan Territory. Libya authorities will not allow any of these outlaws to jeopardize the stability of the country.”

Dabashi tedy přijímá plnou zodpovědnost za to, že Libye nebyla schopna splnit své závazky vyplývající z mezinárodních smluv, jmenovitě z Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích, omlouvá se za útok a zároveň ujišťuje, že Libye splní povinnosti vyplývající z Úmluvy o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany, tedy že v souladu s Články 2 a 3 Úmluvy najde a zadrží útočníky a bude je soudit dle libyjského práva.

Libye tedy porušila svoji povinnost chránit velvyslance vysílací země tak, jak stanovuje VÚDS. Čl. 4 VÚDS totiž stanovuje povinnost hostitelské země zabránit jakémukoliv útoku na osobu velvyslance, a to za všech okolností. Libye ústy svého zástupce při OSN Dabbashiho toto své porušení VÚDS přiznává, přijímá odpovědnost a omlouvá se za něj. Libyjský stát tedy porušil VÚDS tím, že nezabránil v útoku na velvyslance Spojených států, který pak na následky útoku zemřel.

3.5 Míra odpovědnosti Libyjského státu za útok a zabití velvyslance USA Stevense

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích velmi nemilosrdně stanovuje povinnost chránit osoby mající diplomatické výsady a imunity prakticky za všech okolností, které mohou nastat, a nepočítá s žádnou možností, že by stát nebyl schopen plnit své závazky z VÚDS, vlivem například vnitřní nestability, jednáním cizích armád na svém území či teroristickými organizacemi, které nelze z pohledu mezinárodního práva považovat za subjekty mezinárodního práva. Výjimkou může být snad pouze situace, kdy stát sám sebe prohlásí za neschopného fungování a vymáhání práva, a tudíž dostát svým povinnostem daných VÚDS. Tato situace snad mohla nastat v Libanonu v 80. letech či v Somálsku v 90. letech a v prvním desetiletí 21. století. Ve většině současných konfliktů ve Středoafričské republice, v Mali, Afghánistánu (před vítězstvím Tálíbanu) a právě i v Libyi mezinárodně uznávaná vláda ovládá alespoň část území (většinou hlavní město), kde je schopna si zachovat alespoň zdání monopolu k násilí a prosazování práva. Vlády těchto zemí – a v Libyi tomu nebylo jinak – nemohou připustit, že by nebyly schopny dostát svým závazkům z mezinárodních smluv, kterými jsou státy, které tyto vlády chtějí legitimně reprezentovat, vázány. Ohrozily by tím vlastní legitimitu svých mocenských nároků na vládu v zemi.

Signatářské státy VÚDS a VÚKS tak dle textu úmluv musí bezpodmínečně zajistit bezpečí, prostor misi i personálu mise, a to za všech okolností. Což je ovšem povinnost, kterou v mnohých zemích světa nelze splnit. Mnoho hostitelských zemí není s to zajistit bezpečnost ani pro své vlastní nejvyšší ústavní představitele, natož pak pro všechny zahraniční diplomaty.

Vysílající státy jsou si bezpečnostní situace v hostitelské zemi často velmi dobře vědomy a jsou s ní obeznámeny. I přesto, mnohdy právě proto, otevírají zastupitelské úřady i ve velmi nestabilních zemích. Právě tam totiž mají zahraniční úřady pro své občany největší využití. V pomoci svým občanům, v ochraně svých ekonomických i politických zájmů, ke sběru

informací přímo na místě a v neposlední řadě bohužel i k tomu, aby mohly snáze ovlivnit politický vývoj v hostitelské zemi.

Nabízí se tedy otázka, zda je spravedlivé po hostitelské zemi bezpodmínečně požadovat zajištění bezpečnosti za každých okolností.

Dle mého názoru nikoliv, aby mohl být útok spravedlivě přičítán přijímacímu státu, museli by útočníci jednat na přímý rozkaz přijímajícího státu (tak i byly Vídeňské úmluvy původně koncipovány, jako prostředek ochrany pro diplomaty před hostitelskou zemí).

Libyjská vláda neměla ovšem nad An-Shariou vůbec žádnou kontrolu, a je tak nepochybné, že útok byl zcela mimo vliv a vědomost libyjské vlády. Tudíž útok je nutné považovat za zcela nezávislý na hostitelském státu.

Zároveň je stěžejní, že Libyjský stát dělal vše, co bylo v jeho reálných silách, pro to, aby velvyslanci poskytli proti útoku ochranu. Reakce Libyjského státu je tak v přímém protipólu s reakcí Íránu při obsazení velvyslanectví Spojených států v Teheránu v roce 1979.

Zde Mezinárodní soudní dvůr ve svém rozsudku uvedl, že *„chování, zakládající odpovědnost daného státu za protiprávně způsobenou újmu, je i v jeho nejednání, tedy opomenutí splnit závazky plynoucí z obecného mezinárodního práva.“*

Je tedy nutné zkoumat, jak moc Libye jednala, respektive zda jednala tak, jak jen bylo v jejích silách, aby zajistila bezpečnost mise spojených států.

Poté, co byla o útoku informována, libyjská vláda postupovala koordinovaně se Spojenými státy v opětovném zajištění bezpečnosti. Libyjská vláda poskytla pro jednotky Spojených států velkokapacitní letoun C-130 Hercules za účelem transportu posil z Tripolisu do Běngházi.

Libyjská vláda aktivně komunikovala s americkým chargé d'affaires v Tripolisu o situaci. V rámci slyšení před Kongresem Spojených států amerických se hojně diskutovaly důvody, proč Američané nezahájili vzdušný protiútok. Důvody nečinnosti ovšem ležely zcela na americké straně a Američané libyjskou stranu nikdy o udělení souhlasu se zásahem ze vzduchu za účelem ochrany velvyslance nepožádali. Vzhledem k faktu, že Američané v době před útokem provozovali několik letů týdně nad libyjským územím, zdá se jako velmi nepravděpodobné, že by Libye souhlas nevydala. Libyjská vláda skutečně vycházela Američanům maximálně vstříc, faktem ovšem je, že její schopnost zajistit obranu byla i při maximální možné snaze nulová.

Ihned po útoku vystoupil prezident al-Megarif, který útok ostře odsoudil. Po útoku probíhaly v několika městech Libye demonstrace na podporu Spojených států, odsuzující útok a vyjadřující solidaritu se Spojenými státy.

3.6 Závěr

Libyjská strana nepochybně selhala ve své povinnosti dostát svým mezinárodně právním závazkům vyplývajících pro ni jako pro signatářský stát VÚDS.

Ač byla ze strany Libyjského státu porušena VÚDS, Spojené státy, tak, jak je v mezinárodních vztazích zvykem, nepřistoupily k žádnému soudnímu sporu před MSD. Naopak vyzdvihly spolupráci a přátelství panující mezi Spojenými státy a Libyí.¹¹¹ Spojené státy nikdy nekladly vinu za útok a velvyslanectví libyjské vládě. Naopak ve veřejnosti přístupné části zprávy Benghazi Accountability Review Board je jasně řečeno, že odpovědnost za útoky leží zcela a pouze na teroristech, kteří zosnovali a provedli útok. Sám se také přikláním ke stejnému názoru jako Benghazi Accountability Review Board. Jiný závěr by totiž odporoval zásadám spravedlnosti jako základnímu právnímu principu napříč právními odvětvími. Striktní a doslovná aplikace VÚDS, která nestanoví žádné liberační důvody, by vedla k tomu, že by hostitelská země, v tomto případě Libye, zodpovídala i za útoky na mise a osoby vysílajícího státu, kterým nebylo možné ani při vynaložení veškerého možného úsilí ze strany hostitelského státu zabránit. Hostitelský stát by tak zodpovídal i za útoky teroristických skupin, za útoky separatistických organizací, za útoky armád cizích států. Přičemž smyslem VÚDS i VÚKS je primárně ochrana zastupitelské mise před orgány vysílajícího státu. Obsah těchto úmluv vychází z praxe a ujednání typických pro bilaterální dohody mezi hostitelským a vysílajícím státem, které byly základem diplomatického práva už v době, než byly tyto úmluvy přijaty. Odporuje zásadám spravedlnosti, aby byl hostitelský stát zodpovědný za akce mnohdy i cizích státních příslušníků, které jsou zcela mimo kontrolu a vliv hostitelské země. Vysílající stát si je při zřizování mise velmi dobře vědom bezpečnostní situace v přijímajícím státě a je na něm, aby posoudil možná rizika, která diplomatům mohou i přes veškerou snahu a vstřícnost

¹¹¹ بيان بخصوص أحداث قنصلية الولايات المتحدة الأمريكية في بنغازي [online]. 2012 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20120912182741/http://pm.gov.ly/news/%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%AE%D8%B5%D9%88%D8%B5-%D8%A3%D8%AD%D8%AF%D8%A7%D8%AB-%D9%82%D9%86%D8%B5%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%84%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AA%D8%AD%D8%AF%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A%D9%83%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A8%D9%86%D8%BA%D8%A7%D8%B2%D9%8A.html>

přijímajícího státu hrozit. Je zcela na vůli vysílajícího státu, kde otevře své zastupitelské úřady. Přijímající stát by své závazky z VÚDS a VÚKS měl plnit hlavně tím, že on sám nebude nijak zasahovat do výsad a imunit diplomatických zástupců a zároveň vyjde vysílajícímu státu maximálně vstříc při zajišťování bezpečnosti.

4 Závěry plynoucí z porušování výsad a imunit zahraničních misí ve 21. století a možnosti reakce na tato porušování

Konec studené války spolu se slábnoucím vlivem Spojených států jako jediné supervelmoci a s rostoucím vlivem nových stále sebevědomějších regionálních mocností způsobují rostoucí politickou a bezpečnostní nestabilitu v mnoha zemích světa, což v konečném důsledku představuje zvýšené riziko pro diplomatické mise, konzulární úřady a diplomacii obecně.¹¹² Aby se diplomacie mohla rozvíjet, potřebují diplomaté mírové klima. Výsady a imunity diplomatů mají právě zajistit diplomatům nerušený a mírový výkon diplomacie. A právě VÚDS spolu s VÚKS mají poskytnout právní rámec a záruky těmto výsadám a imunitám. Obsazení velvyslanectví Spojených států v Teheránu v roce 1979 a následná reakce Spojených států spolu s rozsudkem Mezinárodního soudního dvora v Haagu v případě Teherán ukázaly funkčnost a aplikovatelnost Vídeňských úmluv v praxi. VÚDS v paradigmatu minulého století obstála.

Za posledních 30 let ale došlo k výrazným změnám v oblasti diplomacie. V důsledku nárůstu počtu jak přímo zhroucených států, tak států velmi slabých / oslabených a v důsledku nárůstu počtu teroristických skupin a dalších nestátních aktérů¹¹³ došlo v rámci diplomacie, diplomatického práva a bezpečnosti ke vzniku nového paradigmatu. Stále častější útoky na diplomatické mise a konzulární úřady, únosy členů diplomatických misí a konzulárních úřadů bombové útoky. To vše se stalo součástí diplomatické praxe. Tyto útoky jsou mnohdy prováděné ozbrojenými skupinami, které z hlediska mezinárodního práva nejsou ani subjekty mezinárodního práva, ani nemají za cíl se subjekty mezinárodního práva stát. Toto vše ukazuje limity aplikovatelnosti Vídeňských úmluv.

Vídeňské úmluvy nepočítají se situací, kdy přijímající stát (respektive jeho mezinárodně uznávaná vláda) reálně disponuje pouze jediným znakem vlády státu, a to mezinárodní subjektivitou. Vnitřně pak ale takový stát disponuje pouze velmi omezenou legitimitou. Ovládá relativně malý výsek území státu, (většinou hlavní město a letiště, mnohdy ani to ne, viz Jemen) přičemž na tomto území nemusí žít ani většina obyvatelstva státu. Na tomto území a nad těmito

¹¹² K. HEVENER, Natalie. *Diplomacy In A Dangerous World: Protection For Diplomats Under International Law* [online]. 3rd. ed. Milton Park: Routledge, 2019 [cit. 2022-02-21]. ISBN 9780429711992. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=IAScDwAAQBAJ&dq=The+dramatic+increase+in+attacks+on+diplomatic+personnel+that+began+in+the+1970s+has+now+reached+alarming+proportions.&source=gbs_navlinks_s

¹¹³ W. RAHN, Richard. *The Rise of the Failed States* [online]. Washington D.C.: Cato Institute, 2015 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.cato.org/commentary/rise-failed-states>

obyvateli se pak vykonává reálně velmi omezeně státní moc, protože většina reálné moci leží v rukou různých non-subjektů (z hlediska mezinárodního práva), kmenových vůdců, teroristických organizací, kriminálních skupin, jejichž loajalita k vládě je velmi malá.

Zbytek území státu pak ovládají skupiny, které mezinárodně uznávanou vládu neuznávají, jsou nepřátelské vůči cizím státům a mají velmi malý respekt k mezinárodnímu právu i proto, že na rozdíl od například separatistických skupin samy netouží po mezinárodním uznání. Toto prostředí všeobecného nekontrolovaného násilí značně znesnadňuje výkon diplomatických a konzulárních funkcí. Pokud oficiální vláda není schopna na svém území vynucovat a prosazovat své vlastní vnitrostátní právo, nemůže disponovat ani možnostmi, jak dostát svým mezinárodně-právním závazkům, které jí plynou z VÚDS a VÚKS. Signatáři Vídeňských úmluv musí totiž donutit své vlastní občany chovat se tak, aby stát ve výsledku mohl své závazky vyplývající z vídeňských úmluv splnit – což je pro stále rostoucí počet států problém splnit. Toto nové paradigma tak ale fakticky nutí převzít zodpovědnost za bezpečnost svých pracovníků v hostující zemi vysílající stát.

4.1 Aplikovatelnost VÚDS a VÚKS na změněné bezpečnostní paradigma a možnosti právního řešení

Jak se ukázalo na případech, kterým jsem se podrobně věnoval v předchozích kapitolách, ochrana výsad a imunit diplomatických misí a konzulárních úřadů skrze Vídeňské úmluvy již není dostatečná. Vídeňské úmluvy jsou účinným nástrojem proti porušování výsad a imunit ze strany hostitelských států. Vytvářejí právní rámec, definují pojmy a poskytují vysílajícím státům jakýsi minimální standard ochrany. Bohužel v době sepsání obsahu Vídeňských úmluv v 60. letech byl počet takzvaných failed states výrazně nižší.¹¹⁴ Konflikty, připomeňme například konžskou krizi, probíhaly mezi jasně definovanými stranami, jež usilovaly o získání mezinárodně právního uznání, a většinou byly podporovány buď Sovětským svazem, či Spojenými státy. Z tohoto důvodu byla snaha všech aktérů maximálně ctít výsady a imunity diplomatických misí a konzulárních úřadů.

Dnes ovšem teroristické islamistické organizace ve svém boji neusilují o žádnou mezinárodně právní legitimitu, proto nemají žádný motiv dodržovat mezinárodní právo. Budova velvyslanectví či konzulátu jako hlavního reprezentanta nepřátelských zemí přímo na místě

¹¹⁴ U.S. embassies often ideal targets for terrorists [online]. New York: CNN, 1997 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/WORLD/africa/9808/07/embassy.security/>

může sloužit jako skvělý cíl útoku pro propagandistické účely útoku.¹¹⁵ Což se také děje. Útok na diplomatickou či konzulární misi v nestabilním hostitelském státě se slabou centrální vládou je také mnohem snadnější než útok přímo na území vysílajícího státu. Vice versa se z budov velvyslanectví a konzulátů stává stále častěji primárně jakési regionální vojenské velitelství vysílajícího státu, které tak přímo z místa konfliktu může konflikt ovlivňovat a řídit vojenské akce namířené proti teroristům.¹¹⁶

Žádný právní dokument nemůže sám o sobě vynutit právo, to musí primárně přijímající stát. Přijímající stát toho ovšem není schopen, zároveň ale nemůže tento fakt veřejně připustit, pokud by nechtěl ztratit mezinárodně právní uznání nebo zbývající legitimitu. Není-li tedy přijímající stát schopen zajistit plnění svých mezinárodně právních závazků sám a nepožádá-li o pomoc mezinárodní společnosti, je nezbytné, aby si při ochraně svých zahraničních misí pomohl vysílající stát sám (pochopitelně v mantinelech daných mezinárodním právem a dohodou s hostitelskou zemí). Pokud se tedy nerozhodne misi zrušit a dle Čl. 5 VÚDS vykovávat funkce diplomatické mise z jiného státu s lepší bezpečnostní situací.

Důsledné vymáhání povinností přijímajícího státu státem vysílajícím by vedlo v konečném důsledku ke zhoršení vzájemných diplomatických styků, jak se tomu stalo mezi Íránem a Spojenými státy. Pokud mají státy mít i nadále přátelské vztahy, nebudou případná neúmyslná, nezaviněná porušení Vídeňských úmluv řešit soudní cestou. V situaci, kdy přijímající stát není schopen zajistit bezpečnost misí vysílajících států, bude se postupovat v souladu s Čl. 21 VÚDS, Odst. 1: *„Přijímající stát buď usnadní vysílajícímu státu získání místností potřebných pro misi na svém území, v souladu se svými zákony, anebo mu pomůže opatřit umístění mise jiným způsobem.“* Odst. 2: *“Rovněž pomůže misím, v případě nutnosti, opatřit vhodné ubytování pro jejich členy.“*¹¹⁷

Současně s Čl. 25 VÚDS: *„Přijímající stát všemožně usnadní výkon funkcí mise.“*¹¹⁸

¹¹⁵ U.S. embassies often ideal targets for terrorists [online]. New York: CNN, 1997 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/WORLD/africa/9808/07/embassy.security/>

¹¹⁶

EBERHART, CHRISTOPHER. Last days of the US Embassy in Kabul: Nerve center of the war on terror is being gutted of all sensitive material as staff and CIA assets prepare to lower the flag and flee amid Taliban takeover [online]. London: Daily Mail, 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-9894141/Last-days-Embassy-Kabul-Nerve-center-war-terror-gutted-sensitive-material.html>

¹¹⁷ VÚDS Čl.21

¹¹⁸ VÚDS Čl.25

Přijímající stát, tedy v souladu s Čl. 21 VÚDS, umožní a pomůže vysílajícímu státu zajistit vhodné prostory a pozemky tak, aby je bylo možné dostatečně zabezpečit.¹¹⁹ A v souladu s Čl. 25 VÚDS vysílajícímu státu umožní provést na pozemku mise veškerá nutná bezpečnostní opatření.¹²⁰ Umožní také ochranu mise bezpečnostními složkami vysílajícího státu. Toto je již dlouhodobá diplomatická praxe.¹²¹ Viz například zahraniční mise Izraele v Egyptě či Spojených států v Afghánistánu, Iráku, Keni. Dále by přijímající stát měl vyjít vysílajícímu státu všemožně vstříc tak, aby usnadnil výstavbu budovy velvyslanectví/konzulátu.

¹¹⁹ VÚDS Čl. 21

¹²⁰ VÚDS Čl.25

¹²¹ České velvyslanectví v Kábulu mají chránit vojáci, ne policie [online]. Praha: Mafra, 2009 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/ceske-velvyslanectvi-v-kabulu-maji-chranit-vojaci-ne-policie.A091104_161024_ln_domov_ter

4.2 Bezpečnostní aspekty

Po teroristickém útoku na budovu velvyslanectví Spojených států v Libanonu v Bejrútu v roce 1983 vznikla tzv. Inmanova zpráva, která navrhla doporučení k tomu, jak upravit budovy velvyslanectví tak, aby byla zajištěna bezpečnost pro americké diplomaty.¹²²Po teroristických útocích spáchaných teroristickou skupinou Al-Káida na velvyslanectví v Nairobi v Keni a v Dar es Salaamu v Tanzanii následovala Crowova zpráva.

Inmanova a Crowova zpráva se staly základním podkladem pro minimální bezpečnostní standardy nejen amerických, ale i britských, izraelských, francouzských a dalších velvyslanectví na celém světě.

Základním pravidlem je velké pásmo mezi uliční zdi a samotnou budovou velvyslanectví, budova zároveň musí stát samostatně, tedy nepřiléhat na žádnou jinou budovu, a zároveň zahraniční služba Spojených států nesmí budovu sdílet s nikým jiným.

Vzniká tedy tzv. standartní design budov velvyslanectví Spojených států. Obsahuje několik požadavků:

- Musí být daleko od městských center a míst s vysokou koncentrací lidí.
- Diplomatické a konsulární mise musejí být na pozemku velkém alespoň 8000 metrů čtverečních, a to z toho důvodu, aby zde bylo možné zajistit veškeré komplexní funkce pro život personálu tak, aby nemusel nikdy opustit budovu (z budov velvyslanectví se tak stává v podstatě obrovský bunkr a úkryt, který nikdo neopouští). Je pak otázkou, zda takové budovy skutečně plní ještě funkce diplomatických/konzulárních misí.
- Nutností jsou ploty zdi a další fyzické zábrany spolu s rozsáhlým perimetrem oddělujícím hlavní budovu od okolního světa.
- Zcela zásadní je přítomnost příslušníků bezpečnostních sil Spojených států.
- Komplex má sestávat alespoň z dvou budov.¹²³

Po útoku na misi Spojených států v Bengházi vznikl Výbor pro posouzení odpovědnosti útoku v Bengházi. Ten vydal 29 doporučení a 64 opatření, jak zvýšit zabezpečení zahraničních misí

¹²² Inman Report. In: . Washington D.C.: Secretary of State's Advisory Panel on Overseas Security, 1985. Dostupné také z: <https://irp.fas.org/threat/inman/>

¹²³ Standard Embassy Design [online]. Washington D.C.: U.S. Department of State, 2001 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/exclusive-qatar-act-us-diplomatic-representative-afghanistan-official-2021-11-12/>

Spojených států. Ta se primárně skládala z doporučení zvýšit počty příslušníků bezpečnostních složek mající chránit misi. Dále došlo k sestavení seznamu vysoce rizikových zemí a ke zpřísnění požadavků na zaměstnance v těchto rizikových zemích.¹²⁴

Ve všech těchto zprávách a doporučeních Spojené státy předpokládají jednak součinnost přijímajícího státu a také nezbytnost zajistit si bezpečnost na místě vlastními prostředky ať už materiálními, či lidskými.

Z velvyslanectví spojených států se tak v rizikových zemích stávají hranaté architektonicky velmi odpudivé, vysoce střezené pevnosti, jež její nejvyšší zaměstnanci prakticky po celou dobu akreditace neopustí. Tím dochází k zásadnímu narušení funkcí diplomatické mise, jako jsou místa setkávání a kulturní výměny mezi státy. Z velvyslanectví se tak stává de facto jen vojenské velitelství ve válce proti teroru. Dokonalým příkladem designu nových amerických ambasád je ta v Bridgetownu na Barbadosu¹²⁵

4.3 Mezinárodněprávní odpovědnost zhroutených států

V současném paradigmatu mezinárodního práva, stát, který přestane naplňovat znaky státu, právně nepřestává existovat. Neztrácí tudíž svá práva a povinnosti v rámci mezinárodního práva. Toto je praktické, protože umožňuje zajistit respektování státních hranic okolními státy i po dobu, co zhroutený stát je není schopen efektivně bránit. Zachovává v platnosti všechny mezinárodní smlouvy a z nichž plynoucí práva a povinnosti, což umožňuje jejich opětovné plynulé vymáhání poté, co zhroutený stát znovu obnoví svoji schopnost vykonávat funkce státu jako subjektu mezinárodního práva.

Současné mezinárodní právo však v zásadě zastává názor, že stát nemůže nést odpovědnost za jakákoli porušení norem mezinárodního práva pokud již nemá instituce, nebo úředníky oprávněné jednat jeho jménem. Stát zejména nemůže být odpovědný za to, že nezabránil porušování mezinárodního práva spáchaným soukromými osobami nebo že je nepovolal k odpovědnosti za jejich chování. Důvodem je, že stát nemá potřebnou pravomoc jednat.

Jedná se ovšem o kvalifikovanou zásadu.

¹²⁴ F I N A L R E P O R T O F T H E S E L E C T C O M M I T T E E O N T H E E V E N T S S U R R O U N D I N G T H E 2 0 1 2 T E R R O R I S T A T T A C K I N B E N G H A Z I. In: . Washington D.C.: HOUSE OF REPRESENTATIVES, ročník 2016, číslo 163. Dostupné také z: <https://www.congress.gov/congressional-report/114th-congress/house-report/848/1>

¹²⁵ United States Embassy in Barbados [online]. 2022 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://bb.usembassy.gov/>

Komise pro mezinárodní právo ve své snaze kodifikovat mezinárodněprávní odpovědnost států připravila Návrh mezinárodněprávní odpovědnosti státu za protiprávní jednání. V tomto návrhu jsou stanoveny 3 podmínky, které je nutné splnit, aby nebyla dána odpovědnost státu jenž není schopen jednat.

Článek 8a návrhu vypracovaného Komisí pro mezinárodní právo o kodifikaci odpovědnosti státu stanoví, že chování osoby nebo skupiny osob se považuje za akt státu podle mezinárodního práva, pokud osoba nebo skupina osob ve skutečnosti vykonávala prvky státní moci v nepřítomnosti nebo opomenutí oficiálních orgánů a za okolností, které vyžadují výkon těchto prvků pravomoci“. Kromě toho může stát výjimečně nést odpovědnost za činy spáchané povstaleckým hnutím, pokud se mu podaří ustavit se jako vláda státu nebo ustavit nový stát, tedy v případě kontinuity subjektu. A konečně, stát může také svobodně převzít výslovnou odpovědnost za činy soukromých osob poté, co překonal období, kdy byl zhroutil.

4.4 Závěry ze vztahu diplomatického práva a bezpečnosti

Diplomatické a konzulární mise čelí ve 21. století bezpečnostním hrozbám jednak od subjektů mezinárodního práva a jednak od non-subjektů mezinárodního práva.

Ze subjektů mezinárodního práva představují hrozbu především hostitelské země. Z non-subjektů mezinárodního práva představují hrozbu rozličné ozbrojené skupiny s roztodivnými zájmy. Mohou to být teroristické organizace, separatistická hnutí, kriminální skupiny, náboženské a politické skupiny. Tyto skupiny mohou mít za cíl dosáhnout mezinárodního uznání například tím, že se chopí vlády ve státě, který je subjektem mezinárodního práva (například hnutí Tálibán v Afghánistánu), nebo tím, že se chopí vlády nad částí území, kterou oddělí, a získají pro toto území mezinárodní uznání jako samostatný stát (například Hútíové v Severním Jemenu). Mohou ovšem existovat i non-subjekty, které o žádné mezinárodní uznání neusilují, protože odsuzují existenci mezinárodního společenství jako takového (například islamistické, některé marxistické teroristické skupiny) nebo to prostě není jejich ambicí (kriminální skupiny).

Zatímco státní subjekty nebo organizace mají za cíl se reprezentantem státního subjektu stát, mají snahu dodržovat diplomatické a konzulární výsady a imunity, v případě non-subjektů, které zároveň ani nemají ambice reprezentovat nějaký subjekt mezinárodního práva, tato snaha často absentuje. Je to dáno absencí motivace dodržovat VÚDS a VÚKS.

Srovnejme hnutí Tálíbán a libyjskou odnož Al-Káidy – milici Ansar al-Sharia. Obě islamistické organizace mají podobný cíl – zavést islámské právo šaría ve svých zemích. Rozdíl je v tom, že Tálíbán je primárně politickou organizací, která navíc své zemi již vládla a má ambici své zemi vládnout znovu, což se nakonec v srpnu roku 2021 i stalo. I z tohoto důvodu Tálíbán otevřel styčný úřad v katarském Dauhá, kde diplomaticky jednal s afghánskou vládou a mezinárodním společenstvím. Poté, co Tálíbán obsadil hlavní město Afghánistánu Kábul, vyzval všechny státy mající svá velvyslanectví na území Kábulu, aby je nezavíraly a fungovaly tak jako doposud. Všem diplomatům slíbil zajistit bezpečnost, což také činí.¹²⁶

Ruská, indická, uzbecká velvyslanectví fungují i nadále a Tálíbán dodržuje mezinárodní diplomatické právo. Katar se mezitím stal ochrannou mocností za Spojené státy.¹²⁷ Tálíbán nenapadl žádné diplomaty a plní své závazky z VÚDS a VÚKS, a to mnohem lépe než mnoho jiných mezinárodně uznávaných vlád. Tálíbán jako nový představitel afghánské vlády má totiž zájem na tom, aby jeho vláda byla uznána, aby se stal plnohodnotným členem mezinárodního společenství. Jakékoliv porušení mezinárodních smluv, kterými je Afghánistán vázán ze strany Tálíbánu, by tuto jeho snahu o mezinárodní uznání značně zkomplikovalo. Tálíbán má tudíž motiv jednat v souladu s mezinárodním právem, a tedy i v souladu s VÚDS a VÚKS.

Milice Ansar al-Sharia nemají i vzhledem ke svým reálným vojenským možnostem ambici Libyi sami vést, netouží po mezinárodně právním uznání jejich vlády a organizace, proto si mohou dovolit tak extenzivní porušení mezinárodního práva z jejich strany, jako je útok a zabití velvyslance. A právě zde jsou limity mezinárodních úmluv, jako je VÚDS a VÚKS. Organizace, které mezinárodní právo neuznávají, se jimi nebudou řídit, pokud právo nebude vynuceno. Mezinárodní společenství jako celek má jen velmi omezené možnosti, jak samo vynutit právo. Primární odpovědnost za vynuovení práva tak, aby přijímající stát mohl dostát svým mezinárodně právním závazkům, má právě přijímající stát. Mnoho přijímajících států ovšem není s to tuto svoji povinnost ani při své nejvyšší snaze splnit. V takovém případě je nezbytné, aby si vysílající stát zajistil svoji bezpečnost vlastními prostředky, pokud si chce zachovat svoji přímou diplomatickou přítomnost na území přijímajícího státu, což většinou chce. Diplomatické mise totiž bohužel neslouží jenom k výkonu diplomatických funkcí tak, jak

¹²⁶ Taliban spokesman: China to keep embassy in Afghanistan and increase aid [online]. Hong Kong: South China Morning Post, 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.scmp.com/news/world/russia-central-asia/article/3147389/taliban-spokesman-china-keep-embassy-afghanistan-and>

¹²⁷ Blinken says Qatar to act as U.S. diplomatic representative in Afghanistan [online]. London: Reuters, 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/exclusive-qatar-act-us-diplomatic-representative-afghanistan-official-2021-11-12/>

jsou definovány VÚDS, ale také slouží jako centra špionážní a vojenské aktivity na území přijímajícího státu.

Tedy v případě, že přijímající stát nedokáže adekvátně zabezpečit misi vysílajícího státu, který ale i tak nadále chce být přímo diplomaticky přítomen, musí si vysílající stát bezpečnost zajistit sám a přijímající stát musí vysílajícímu státu v takovém případě vyjít zcela vstříc. Typicky umožněním nákupu vhodných pozemků, umožněním výstavby velvyslanectví dle bezpečnostních specifikací vysílajícího státu a povolením přítomnosti bezpečnostních složek vysílajícího státu na pozemcích zahraniční mise.

Závěr

Porušování výsad a imunit diplomatických misí a konzulárních úřadů je stále častějším jevem. Toto porušování se ovšem ve většině případů neděje přímo ze strany subjektů mezinárodního práva, ale převážně ze strany non-subjektů (z pohledu mezinárodního práva). Tedy převážně teroristických a kriminálních skupin. Non-subjekty ve většině případů totiž neuznávají normy mezinárodního práva ani jurisdikci MSD. Zároveň za posledních 30 let výrazně vzrostl počet států, jejichž mezinárodně uznávané vlády nejsou schopny vykonávat svoji moc nad celým územím státu a svým obyvatelstvem. Válka proti teroru vedená Spojenými státy po útoku z 11. září 2001 toto ještě umocnila. Diplomatické mise (nejen Spojených států) totiž proto stále častěji v rizikových oblastech nevykonávají už jenom funkci diplomatických misí, ale také funkci vojenských a špiónážních velitelství. V očích ozbrojených teroristických skupin se tak diplomatické a konzulární mise stávají legitimním vojenským cílem. Zároveň mají symbolický význam. Všechny tyto důvody tak vedou k tomu, že zahraniční mise jsou kýženým cílem útoku teroristických skupin. V dohledné budoucnosti se neočekává změna tohoto stavu. Ač VÚDS a VÚKS mají nesporný pozitivní vliv při ochraně diplomatů, konzulárních úředníků, diplomatických a konzulárních misí a diplomacie obecně, narazily na limity nového paradigmatu v oblasti bezpečnosti a diplomatického práva. VÚDS a VÚKS správně předpokládají, že je v zájmu všech subjektů mezinárodního společenství, aby tyto úmluvy byly dodržovány. Nepočítají ovšem se situací, kdy subjekt objektivně není schopen vykonávat moc nad svým územím a svým obyvatelstvem, a tak není schopen zajistit ochranu zahraničním misím vysílajících států. Takový stát pak porušuje své mezinárodně právní závazky vyplývající mu z mezinárodních smluv, ke kterým se zavázal. Porušením VÚDS a VÚKS se nerozumí pouze aktivní konání, ale také nekonání spolu s vyšší či menší měrou pasivity. Dle míry této pasivity pak hodnotíme míru odpovědnosti přijímajícího státu, nicméně odpovědnost je (s výjimkou vis maior) již dána samotným porušením závazků plynoucích z Úmluv.

Vzhledem k tomu, že po zhroucených přijímacích státech není fakticky a ani dle zásad spravedlnosti možné požadovat plnění svých závazků, které stát prokazatelně není schopen plnit, dochází k tomu, že fakticky odpovědnost chránit své mise a zaměstnance přechází z přijímajícího na vysílající stát. Primární povinností přijímajícího státu ovšem za všech okolností zůstává povinnost neškodit a vycházet vstříc vysílajícímu státu tam, kde je to možné. Splnění této povinnosti lze spravedlivě požadovat i po zhroucených státech. Nepředpokládá totiž nutně aktivní chování.

Na základě poznatků, které jsem získal studiem nedávných případů porušení diplomatického práva, se domnívám, že Úmluvy si zachovávají svůj význam jako právní prostředek ochrany misí tam, kde dojde k aktivnímu narušení výsad a imunit ze strany přijímajícího státu. Tedy ze strany subjektu mezinárodního práva, ze strany subjektu, který mezinárodní právo uznává a má vůli spor řešit mírovými prostředky – soudní cestou – a případně se podřídit rozsudku MSD.

V případech, kdy dojde k porušení Úmluv zcela mimo vůli a kontrolu státu jako subjektu mezinárodního práva, je na místě zvážit, zda je nezbytně nutné trvat bezpodmínečně na aplikaci Úmluv. Případný soudní spor by vedl pravděpodobně pouze ke zhoršení diplomatických vztahů mezi vysílajícím a přijímajícím státem, ale reálně by nevedl k plnění závazků mezinárodního práva ze strany přijímajícího státu, protože toto není v silách přijímajícího státu.

Proto považuji za nezbytné nadále vykládat a aplikovat Úmluvy pouze na situace, kdy došlo k aktivnímu porušení výsad a imunit ze strany přijímajícího státu, nikoliv tam, kde došlo k nezaviněnému pasivnímu porušení. Považuji za chybu, že v Úmluvách nejsou přímo zakotveny žádné liberační důvody. Nakonec – mít diplomatickou misi v rizikových oblastech je právem, nikoliv povinností států, které mezi sebou mají navázané diplomatické styky.

Rizikové státy a oblasti jsou poměrně jasně definovány a v čase se mění jen velmi pomalu. Vysílající stát, který trvá na fyzické přítomnosti své mise v rizikovém území a misi v takovém státě dostatečně nezabezpečí, spoléhající se pouze na ochranu státu, který ochranu není schopen zajistit ani pro své vlastní nejvyšší ústavní činitele, dle mého názoru postupuje natolik lehkovážně, že nelze odmítat jakoukoliv odpovědnost tohoto vysílajícího státu. Vysílající stát je vždy povinen udělat maximum pro ochranu svých zaměstnanců na své zahraniční misi. Přijímající stát – a zvláště ten, jehož reálné schopnosti zajistit bezpečnost zahraničním misím jsou omezené – by tak měl vysílajícímu státu vyjít vstříc natolik, aby si vysílající stát byl schopen náležitě zajistit ochranu své mise sám. Neumožní-li to (například neumožní nějakou úpravu objektu s ohledem například na jeho historickou hodnotu a nepomůže najít vysílacímu státu vhodnější místo, které by si mohl vysílající stát vhodně bezpečnostně upravit), dopadá pak na přijímající stát vyšší míra odpovědnosti za případné porušení výsad a imunit spáchané nějakým non-subjektem, typicky teroristickou organizací. Přijímající stát v takovém případě totiž nejen, že nebyl schopen splnit své závazky tím, že by útoku na výsady a imunity zahraničních misí dokázal aktivně zabránit, on by ještě navíc bránil vysílacímu státu provést sám nezbytná preventivní opatření, která by útoku zabránila. V takovém případě, pokud by byla dána příčinná souvislost mezi úspěchem útoku na zahraniční misi a neexistencí bezpečnostního

opatření, ke kterému nebyl ze strany přijímajícího státu dán souhlas, je plná odpovědnost přijímajícího státu nepochybná.

Budoucnost ochrany diplomatických a konzulárních výsad a imunit tak bohužel vidím, převážně v ochraně faktické, nikoliv právní. Ze zahraničních misí států se tak stále více budou stávat neprodyšné pevnosti, jejichž zaměstnanci mají velmi omezený kontakt s venkovním světem. Funkce diplomatických misí a konzulárních úřadů bude tak výrazně omezena. Navazování převážně kulturních, ale i vědeckých a ekonomických styků bude stále obtížnější. Nabízí se otázka, jak je z pevnosti, ve které se mnohé diplomatické mise přeměňují, reálně možné podporovat přátelské vztahy mezi vysílajícím a přijímajícím státem a rozvíjet jejich hospodářské, kulturní a vědecké styky tak, jak je uvedeno v Čl. 3, Odst.1, Písm. e) VÚDS, a zda je možné takováto zařízení považovat vůbec za velvyslanectví. Obávám se, protože počet útoků na zahraniční mise neklesá a počet nestabilních států se převážně v Africe zvětšuje, že tak budoucností diplomatické práce v nestabilních státech bude život v uzavřených diplomatických komunitách, daleko od místa dění v hostitelském státě. Diplomatické právo se bohužel není schopno prosadit ve státech, které přestaly být státy v tom smyslu, jak stát minimálně od 19. století chápeme. V těchto státech vládne na mnoha místech anarchie a bezpráví, proto zde nemůžeme uvažovat o vynutitelnosti či aplikaci práva.

Na úplný závěr si dovoluji pro ilustraci uvést tabulku s krátkým výčtem teroristických útoků na diplomatické mise v Tripolisu za roky 2013 až 2015.

Teroristické útoky na diplomatické mise v Libyi¹²⁸

Datum	Vysílající stát	Město	Mrtví	Zranění
15. květen 2013	Francie	Tripolis	0	0
25. červen 2013	SAE	Tripolis	0	0
29. červen 2013	Pákistán	Tripolis	0	0
3. říjen 2013	Rusko	Tripolis	3	0
13. listopad 2014	Egypt	Tripolis	0	0
13. listopad 2014	SAE	Tripolis	0	0
17. leden 2015	Alžírsko	Tripolis	0	3
22. únor 2015	Írán	Tripolis	0	0
12. duben 2015	Jižní Korea	Tripolis	2	1
13. duben 2015	Maroko	Tripolis	0	0
21. duben 2015	Španělsko	Tripolis	0	0

¹²⁸ THE INTERNATIONAL JOURNAL OF INTELLIGENCE, SECURITY, AND PUBLIC AFFAIRS

Žádný z těchto útoků nebyl řešen před MSD, reakcí poškozeného vysílajícího státu bylo vždy posílení bezpečnosti svého velvyslanectví či jeho zavření, protože ustanovení VÚDS a VÚKS není dost dobře možné v plném rozsahu v diplomatické praxi ve zhroutených státech aplikovat a vynutit.

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

Čestmír Čepelka, Pavel Šturma. Mezinárodní právo veřejné. 2. C.H.Beck, Praha. 2008. 978-80-7179-728-9.

Potočný, Ondřej. . Mezinárodní právo veřejné, zvláštní část. 6. vydání. C.H.Beck, Praha. 2011.

EILEEN, Denza. Diplomatic Law. 4th. Oxford: Oxford press, 2016. ISBN 0198703961.

T.LEE, Luke a John QUIGLEY. Consular Law and Practice. 3rd. Oxford: Oxford press, 2008. ISBN 019829851X.

COOPER, Andrew F. *Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford press, 2015. ISBN 9780198743668.

HUCH, Tobias. Kurdistan: Wie ein unterdrücktes Volk den Mittleren Osten stabilisiert. 1. Munich: Riva Verlag, 2015. ISBN 3742304275.

PERINA, Alexandra a Raul A. PEDROZO. The War in Iraq: A Legal Analysis. Military Studies Press, Washington. 2010. ISBN 9781782662389.

Lorna Lloyd, Diplomacie s rozdílem: Úřad vysokého komisaře Commonwealthu, 1880–2006 (Svazek 1 diplomatických studií), Martinus Nijhoff Publishers, 2007. ISBN 90-04-15497-3,

K. HEVENER, Natalie. Diplomacy In A Dangerous World: Protection For Diplomats Under International Law, 3rd. ed. Milton Park: Routledge, 2019. ISBN 9780429711992.

A. LOBBAN JR, Richard a Chris H. DALTON. Libya: History and Revolution 1. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014 ISBN 9781440828850.

COLE, Peter. The Libyan Revolution and Its Aftermath. 1. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 9780190210960.

BAGARIA, Amit. USAma(2nd Edition): IS USA THE WORLD'S LARGEST TERRORIST?. Notion Press, Chennai. 2019. ISBN 1645461580.

2 Odborné články, studie, akademické texty a přednášky

ROSER, Max. *War and Peace* [online]. Oxford: Global Change Data Lab, 2017 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/war-and-peace>

WALTER, Barbara. WHY CIVIL WARS HAVE GOTTEN LONGER, BLOODIER, AND MORE NUMEROUS [online]. Los Angeles: political violence at a glance, 2017 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://politicalviolenceataglance.org/2017/07/05/why-civil-wars-have-gotten-longer-bloodier-and-more-numerous/>

W. RAHN, Richard. The Rise of the Failed States [online]. Washington D.C.: Cato Institute, 2015 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.cato.org/commentary/rise-failed-states>

THE INTERNATIONAL JOURNAL OF INTELLIGENCE, SECURITY, AND PUBLIC AFFAIRS

BERÁNEK Milan [přednáška]. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 21.04.2021.

3 Seznam použitých internetových zdrojů

Iranians held in Iraq since 2007 released [online]. BAGHDAD: CNN, 2009 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2009/WORLD/meast/07/09/iraq.iranians.released/index.html>

KOÇ, Engin. *Fluctuating Relations Between Iran and The Iraqi Kurdistan Regional Government Since 1958*.

Temmuz: İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021. e-ISSN: 2147-6152.

GLANZ, James. G.I.'s in Iraq Raid Iranians' Offices [online]. Erbil: New York Times, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2007/01/12/world/middleeast/12raid.html>

AKHAVI, Khody. US silent on detained Iranians [online]. Washington D.C.: Asia Times, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/2https://web.archive.org/web/20070626040547/http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/IC31Ak04.html

COCKBURN, Patrick. The botched US raid that led to the hostage crisis: Exclusive Report: How a bid to kidnap Iranian security officials sparked a diplomatic crisis [online]. Erbil: The Independent, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20070406172103/http://news.independent.co.uk/world/middle_east/article2414760.ece

Abducted Iranians to Meet Iran Envoy [online]. Teheran: Alalam News, 2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070927040934/http://www.alalam.ir/english/en-newspage.asp?newsid=009030120070404162240>

اخبار-مقالات/مراقب-ویزای-جعلی-عراق-باشید [online]. Teheran: Visa724.com, 2000 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://visa724.com/اخبار-مقالات/مراقب-ویزای-جعلی-عراق-باشید>

Tehran blasts Iranians' detention [online]. California: East Bay Times, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.eastbaytimes.com/2007/01/13/tehran-blasts-iranians-detention/>

Iran summons Iraqi, Swiss ambassadors after US raid [online]. Sydney: ABC.news, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2007-01-12/iran-summons-iraqi-swiss-ambassadors-after-us-raid/2170578>

Taliban spokesman: China to keep embassy in Afghanistan and increase aid [online]. Hong Kong: South China Morning Post, 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.scmp.com/news/world/russia-central-asia/article/3147389/taliban-spokesman-china-keep-embassy-afghanistan-and>

Blinken says Qatar to act as U.S. diplomatic representative in Afghanistan [online]. London: Reuters, 2021 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/exclusive-qatar-act-us-diplomatic-representative-afghanistan-official-2021-11-12/>

IRAQI INTERIM GOVERNMENT [online]. Washington D.C.: U.S. Government Publishing Office, 2003 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/government/press_packet.pdf

بيان بخصوص أحداث قنصلية الولايات المتحدة الأمريكية في بنغازي

No immunity here [online]. London: The Economist, 2012 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.economist.com/the-americas/2012/04/14/no-immunity-here>

PARSONS, Claudia. U.S. admits searched Sudan embassy compound in Iraq [online]. BAGHDAD: Reuters, 2007 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-sudan-iraq-usa-idUSPAR85264020070118>

Dangerous Postings: Life in the Foreign Service [online]. Guam: NPR, 2006 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5343016&t=1645575736039>

Measures to Enhance the Protection and Safety of Diplomatic Missions and Representatives [online]. New York: United Nations, 2020 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/docs/ib-6th-diplomats.pdf>

U.S. embassies often ideal targets for terrorists [online]. New York: CNN, 1997 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/WORLD/africa/9808/07/embassy.security/>

US to Open Liason Office in Kabul [online]. Washington D.C.: Voice of America, 2001 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.voanews.com/a/a-13-a-2001-12-13-32-us-66943852/377709.html>

4 Seznam použitých právních předpisů

United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran). In: . The Hague: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, 1980, Judgment of 24 May 1980

Circular notes and notices diplomatic motor vehicles

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích

Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích

U.S. Department of State (1990). Diplomatic List. U.S. Government Printing Office.

Executive Order 11771—Extending Diplomatic Privileges and Immunities to the Liaison Office of the People's Republic of China in Washington, DC and to Members Thereof. In: . Washington D.C

Úmluva o zvláštních misích

07-21596 (E) Letter dated 19 January 2007 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations addressed to the Secretary-General.

Resolution 1511 (2003)

Resolution 1546 (2004)

Resolution 1637 (2005)

Resolution 1723 (2006)

Resolution 1790 (2007)

Resolution 1973 (2011)

COALITION PROVISIONAL AUTHORITY ORDER NUMBER 17

Standard Embassy Design

F I N A L R E P O R T OF THE SELECT COMMITTEE ON THE EVENTS SURROUNDING THE 2012 TERRORIST ATTACK IN BENGHAZI.

Inman Report

Immunities and Criminal Proceedings (Equatorial Guinea v. France). In: . Haag: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, 2020. Dostupné také z: <https://www.icj-cij.org/en/case/163>

Status of Forces Agreement between The Republic of Iraq and the United States of America

Ústava Íráku 2005

Írácký trestní zákoník 1969

5 Seznam ostatních zdrojů

House Oversight committee hearing on Benghazi attacks [online]. Washington Post Washington Post, 2013 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5-5BeRrQ00E>

Senate Hearing on Benghazi Consulate Attack [online]. C-SPAN, 2013 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.c-span.org/video/?310496-1/senate-hearing-benghazi-consulate-attack>

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá právy a výsadami diplomatických misí a konzulárních úřadů, především pak jejich porušováním a ochranou. Ústředním tématem diplomové práce je především právní aplikovatelnost norem diplomatického práva a jejich vymahatelnost.

Téma bylo zvoleno z důvodu změny geopolitického uspořádání světa od konce studené války, která s sebou přinesla zvýšená bezpečnostní rizika pro diplomatické mise a konzulární úřady.

V diplomové práci bylo využito metody deskriptivní a analytické. Vzhledem ke zvolenému tématu, bylo čerpáno primárně ze zdrojů zahraniční literatury.

Nejdříve, v první kapitole jsou vymezeny hlavní výsady a imunity diplomatických misí, přičemž pozornost je kladena především na definici základních pojmů. To je klíčové. Tyto definiční znaky jsou poté aplikovány v následujících kapitolách. V kapitolách dva a tři jsou pak ve větším detailu analyzovány dva právně i mediálně významné příklady porušování výsad a imunit zahraničních misí z nedávné minulosti. Je to útok na velvyslance Spojených států v Bengházi z roku 2012 a zátah armády Spojených států na styčný úřad Íránské islámské republiky v iráckém městě Irbíl. U každého případu je stručně popsán skutek, jenž je následně právně zhodnocen. V hojně míře zde bylo využíváno internetových zpravodajských zdrojů, tak aby šlo co nejlépe zjistit skutkový stav. V poslední kapitole je na základě poznatků z výše zkoumaných příkladů zhodnocena aktuální právní úprava. Podrobně je zkoumána právní úprava ochrany zahraničních misí Spojených států. V poslední kapitole a závěru, jsou nastíněny možné způsoby řešení nových rizik a právních výzev vzniklých v novém post - studenoválečném paradigmatu, protože současná ustanovení norem diplomatického práva nejsou vždy schopny zajistit efektivní vymáhání diplomatických a konzulárních výsad a imunit.

Klíčová slova: [diplomatické právo, bezpečnost, zahraniční mise]

VIOLATION AND PROTECTION OF PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF DIPLOMATIC MISSIONS AND CONSULAR OFFICES

Abstract

The Master's thesis deals with the rights and privileges of diplomatic missions and consular offices, especially their violation and protection. The central topic of the Master's thesis is mainly the legal applicability of the norms of diplomatic law and their enforceability.

The topic was chosen because of the change in the geopolitical organization of the world since the end of the Cold War, which entailed increased security risks for diplomatic missions and consular offices.

Descriptive and analytical methods were used in the Master's thesis. Given the chosen topic, information was drawn primarily from sources of foreign literature.

The first chapter defines the main privileges and immunities of diplomatic missions, focusing mainly on the definition of basic concepts. This is essential. These defining characters are then applied in the following chapters. Chapters two and three then analyse in more detail two legally and media significant examples of violations of the privileges and immunities of foreign missions from the recent past. It is the 2012 attack on the US ambassador to Benghazi and the US military's raid on the liaison office of the Islamic Republic of Iran in the Iraqi city of Erbil. In each case, the act is briefly described and then legally assessed. Internet news sources were widely used here in order to ascertain the facts as best as possible. In the last chapter, the current legislation is evaluated on the basis of the examples examined above. The legal protection of United States foreign missions is examined in detail. In the last chapter and conclusion, possible ways to address the new risks and legal challenges arising in the new post-Cold War paradigm are outlined, as the current provisions of diplomatic law norms are not always able to ensure effective enforcement of diplomatic and consular privileges and immunities.

Key words: [diplomatic law, security, foreign mission]